

Henk Bloemhoff

Hoe schrijf je 't Stellingwerfs?

spelling
en
overzicht van vormen

Een uitgave van de Stichting Stellingwarver Schrieversronte
Berkoop/Oldeberkoop, 1999

** Mit daank an de perveensie Fryslân,
die hulp wat de centeraosie anbelangt.*

ISBN 90 64 66 097 2

Omslag en kaarte: S. A. Bloemhoff

© 1999 H. Bloemhoff, Oosterwoolde

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without prior written permission from the author.

1. Vooraf

Bij de oprichting van de Stichting Stellingwarver Schrieversronte (1971) was men het er met elkaar wel over eens. Er moest eigenlijk één en dezelfde spelling komen. Het bestaan van meerdere schrijfwijzen voor hetzelfde woord geeft immers snel verwarring. Het is bovendien lastig bij het nakijken van type- en zetwerk. Bij krant en tijdschrift zegt men toch al vaak meer moeite met teksten in de streektaal te hebben dan wanneer het om het Nederlands gaat. Het gebruik van verschillende schrijfwijzen binnen dezelfde streektaal maakte dat probleem alleen maar groter, en het vormde soms zelfs een argument om liever maar geen werk in de streektaal op te nemen. Te gek voor woorden? Eigenlijk wel, natuurlijk.

Het is vooral de lezer die baat heeft bij één en hetzelfde, vaste woordbeeld. Wie leeservaring krijgt en die meer en meer opbouwt, leest vooral snel op basis van het vaste woordbeeld. Dat gaat ongeveer zo: op basis van de eerste letters van een woord neemt men een 'gok' op een woord waarvan men het beeld kent. Men gokt goed, of herkent toch snel een ander woord. Niet of zelden leest een geoefende lezer door bewuste omzetting van de lettertekens in klanksegmenten.

Ook voor schrijvers zelf is het bestaan van een vaste spelling van belang. De twijfel hoe je een woord precies moet spellen wordt kleiner naarmate de alternatieve mogelijkheden worden teruggebracht.

Om dit soort redenen koos de Stellingwarver Schrieversronte in 1976 voor de toen meestal zo genoemde Bergveldspelling. De heel bekende Stellingwerfse schrijver Hendrik Johannes Bergveld (1902-1966) was een van de eersten die regelmatig en volgens een vast woordbeeld in het Stellingwerfs had geschreven. Hij liet zich wat z'n schrijfwijze betreft kennelijk inspireren door met name de schrijfwijze van het Drents (opgesteld vooral door dr. Jan Naarding). Bergveld blijkt zich er terdege van bewust geweest te zijn, dat het verschil in spelling met het Nederlands klein moest blijven. De overeenkomst in woordbeeld met verwante woorden in het Nederlands maakte het lezen immers gemakkelijker. Zo kent het Nederlands, bijvoorbeeld, het woordbeeld 'praten'. Het verdiende nu de voorkeur om het verwante Stellingwerfse woord als **praoten** te schrijven, eerder dan, bijvoorbeeld, als ***pròòtn**. De combinatie **prao...** doet immers snel aan het Nederlandse 'pra...' denken. Het voluit geschreven **...ten** maakt het beeld compleet, eerder dan wanneer men, volgens de 'werkelijke uitspraak', **...tn** schrijft. Zou men het woord niet met **pra...** maar met **pro...** laten aanvangen, dan 'gokt' de lezer niet zo snel op 'pra-ten'. Kortom, de lezer heeft baat bij een woordbeeld dat sterk aansluit bij dat van het Nederlands, en het ligt dus voor de hand bij de inrichting van de spelling daarmee rekening te houden. Het aantal keren dat een tekst gelezen wordt overtreft bovendien vele malen die ene keer dat een tekst geschreven wordt. Rekening houden

met de lezer, dus met de herkenbaarheid van woorden, is gewoon erg belangrijk.

De Stellingwarver Schrieversronte kon zich eerder dus vinden in wat kennelijk een belangrijk uitgangspunt van Bergveld en anderen was: aansluiting bij het woordbeeld van het Nederlands. De Stellingwarver Schrieversronte nam daarom voor een belangrijk deel Bergveld's schrijfwijze over. Maar omdat deze schrijver uit het oostelijke deel van de gemeente Oost-Stellingwerf komt, werd bij sommige woordbeelden toch gekozen voor een algemenere vorm. Zoals bekend verschilt het Stellingwerfs van dorp tot dorp enigszins, en het vormt daarmee geen uitzondering op andere streek-talen.

Niettemin kan soms het beeld van een algemeen geschreven woord 'met een westelijke blik' toch nog wel nogal oostelijk lijken. In zulke gevallen is het vaak zo dat de schrijfwijze gebaseerd is op de uitspraak van het midden van het gebied en/of van het gebied ten zuiden van de rivier de *Lende*. Omgekeerd zijn er woorden die voor mensen uit het oosten van Oost-Stellingwerf nogal westelijk ogen, terwijl het woordbeeld toch aansluit bij de uitspraak van het midden van het gebied (omgeving *Buil*, *Noordwoolde*, *Berkoop*).

Al met al bestaat er bij verreweg de meeste woorden tegenwoordig één vast woordbeeld. De lezer moet wel bedenken, dat daar méér dan één uit-

spraak bij kan horen, al is dat voor het overgrote deel niet het geval. Zo schrijven we bijv. **muuite** 'moeite', maar ook komen *mujte* en *muite* als uitspraakvarianten voor.

Met een aantal aanpassingen is er door de jaren heen iets van een algemeen geschreven Stellingwerfs ontstaan. We hebben te maken met een 'verzorgd Stellingwerfs' dat als geschreven eenheid boven of zo men wil naast plaatselijke varianten staat. Daarmee werd en wordt niet geprobeerd om voor het gehele taalgebied tot één en dezelfde uitspraak te komen. (Ter vergelijking: ook voor het Nederlands probeert men niet alle uitspraakverschillen te doen verdwijnen om één uniforme uitspraak over te houden. De zuidelijke 'zachte g' wordt geheel geaksepteed, en zo ook de 'Vlaamse w' aan het begin van woorden.)

Aan sterke regionale of plaatselijke verschillen gaat dit boekje grotendeels voorbij. Laten we het woord **waegen** 'wagen' wat dat betreft eens als voorbeeld nemen. Dat woord klinkt overal gelijk, nl. met de *ae*, dat is een klank die overeenkomt met de klank 'ai' in 'militair'. Maar in de Westhoek van West-Stellingwerf hoor je *wagen*, dus met een lange *aa*. Hoe interessant zo'n bijzondere vorm van het Stellingwerfs ook is, we moeten er in dit spelling-overzicht aan voorbijgaan. We zullen het hoofdzakelijk hebben over het gangbare geschreven Stellingwerfs.

Over het waarom van deze spelling-

uitgave moet nog het volgende worden gezegd. Het gaat hier om een vervolg op eerdere, soortgelijke publikaties. Er bestond duidelijk behoefte aan een beknopt Nederlandstalig overzicht. Deze publikatie in bescheiden omvang wil daaraan voor de eerstkomende tijd voldoen, hoewel op onderdelen beslist niet naar volledigheid is gestreefd. Maar pas met de voltooiing van het *Stellingwarfs Woordeboek* en de samenstelling van het woordenboek Nederlands-Stellingwerfs - dat inmiddels binnen het taalkundig onderzoek van de Stellingwarver Schrieversronte is gepland - zal de geïnteresseerde zich van een volledig overzicht van de woorden in hun geschreven vorm kunnen voorzien. Iets dergelijks geldt voor de woordvormen. Te verschijnen grammatikadelen zullen een betere, veel uitvoeriger beschrijving opleveren.

Tot slot: Janna Withaar hielp me bij de omzetting van tekstgedeelten uit de 'kursus Stellingwarfs'. Daarvoor komt haar dank toe!

(h.bl.)

2. Zó gaan we aan het werk

In de volgende paragrafen komen na elk klankteken of te behandelen moeilijkheid een aantal voorbeelden. Bij het behandelde wordt, vaak in gekursiveerd vet, ook een regel gegeven.

Het gebeurt nogal eens dat er uitzonderingen op een regel zijn. Die kunnen maar in een beperkt aantal gevallen worden genoemd, laat staan

behandeld. De gebruiker zou door eigen aanvulling de 'afwijkingen' voor zichzelf kunnen vastleggen.

Allereerst volgt de behandeling van de klinkers en de tweeklanken, daarna die van de medeklinkers. Ze worden in de volgorde van het alfabet behandeld. Vervolgens worden er nog een aantal andere belangrijke zaken die met het korrekt schrijven te maken hebben aan de orde gesteld. Dat zijn o.m. de speciale problemen bij de werkwoordsvormen. Met voorbeelden en regels wordt duidelijk gemaakt hoe het verkleinwoord gemaakt en geschreven wordt. De persoonlijke voornaamwoorden worden opgesomd, evenals de belangrijkste vormen van de zogeheten sterke en onregelmatige werkwoorden.

3. De schrijftekens en hun klanken

3.1. De tekens voor de klinkers en tweeklanken

Het eerste schrijfsymbool levert nauwelijks moeilijkheden op. Het is de

A

in woorden als **achte** 'acht', **al** 'al', **allienig** 'alleen', **arf** 'erf', **argens** 'ergens', **dadde** 'derde', **kladde** 'papier zak, los stuk papier', **pattie** 'sommige'.

Regel: *De kort klinkende a wordt dus met een a geschreven.*

Opm.: Soms wordt in woorden als

arf en **nargens** een lange *aa* gezegd. Die woorden worden toch met één *a* geschreven. In andere gevallen wordt de lang klinkende *a* met *aa* geschreven. Maar wel volgen we het Nederlands door één enkel *a*-teken te schrijven als het om een open lettergreep gaat. Dus wordt

AA

geschreven in woorden als **aachter** 'achter', **aander** 'ander', **aarm** 'arm', **baand** 'band', **daansen** 'dansen', **draank** 'drank', **kaanfer** 'kampfer', **naacht** 'nacht', **paantien** 'schoteltje', **zwaarm** 'zwerm', **baarm** 'berm', maar wordt een enkel teken gespeld in:

banen (meervoud van **baand** 'banden'), (*in de*) **gaten** '(in de) gaten', **belanen** 'belanden', **hanen** (meervoud van **haand** 'hand'), **pake** 'grootvader', **segare** 'sigaar'.

Regel: *De 'lange a' schrijven we dubbel, maar in open lettergrepen enkel.*

Aan de klank die uitgedrukt wordt met het volgende schrijftteken, wordt het Stellingwerfs vaak herkend. Als grapje wordt er dan ook wel gezegd dat bij de Stellingwerfers *et waeter tegen de glaezen klaetert dat et daevert*, oftewel 'dat het water tegen de glazen (van de ramen) klatert dat het daver't'. Inderdaad, het gaat dus om de

AE

in woorden als **iesbaene** 'baan',

klaeteren 'klateren', **waeter** 'water' en.... **daenken** 'denken'. Zo gek of bijzonder is die klank nu ook weer niet. Het gaat nl. om dezelfde klank als in het woord *militair*.

Regel: *De lange, heldere è-klank (vgl. militair) schrijven we als ae.*

Opm.: In het leenwoord *militair* zelf schrijven we de *ae* niet. En dat doen we ook niet als je in het Stellingwerfs een *ae* voor een *r* hoort. In dat geval schrijven we *...eer*, dus volgens de regel 'uitspraak *ae* + *r*' levert geschreven *...eer* op. Zie voor meer hierover onder **EE**.

In het schrijftteken **AE** staat volgens de Stellingwerfse gewoonte de *a* vooraan. Dat heeft als voordeel dat de lezer woorden met *ae* snel herkent. (*Waeter* wordt zo sneller herkend als 'water' dan wanneer de *e* voorop zou komen.)

Eveneens om die reden en door de traditie staat *a* voorop in het volgende schrijfteken:

AO

Dit teken komt voor in woorden als **aorig** 'aardig', **baord** 'baard', **daore** 'daar', **gaoren** 'garen', **haoke** 'haak', **haost** 'haast', **jaor** 'jaar', **klaor** 'klaar', **taofel** 'tafel' en **naor** 'naar'.

Regel: *De lange, heldere ò-klank (vgl. 'Rhône') wordt als ao geschreven.*

Opm.: Sommige leenwoorden, zoals **roze** 'roze', passen we niet aan.

De tweeklank

AU

vinden we o.a. in **blauw** 'blauw', **flauw** 'flauw' en **kauwen** 'kauwen'

Regel: *De au schrijven we in woorden waarin het Nederlands ook de au kent; voor het overige gebruiken we ou.*

Het schrijftteken

E

vinden we in woorden als **geld** 'geld', **hebben** 'hebben', **mem** 'moeder', **recht** 'recht', **vessien** 'vestje' en **penne** 'pen'. In deze voorbeelden gaat het om de weergave van de korte, heldere *e*, zoals ook het Nederlands die kent in 'geld', 'hebben', 'bed' enz.

Regel: *De korte, heldere e wordt als e geschreven.*

Maar in andere gevallen geeft de *e* vaak een doffe 'u'-klank aan (de 'schwa'), namelijk in woorden als **benaan** 'banaan', **besluit** 'besluit', **redies** 'radijs'. Dat is dus op onbeklemtoonde plaatsen in woorden waar je de heldere, volle klinker ook in het Nederlands soms niet meer hoort. (Vergelijk *benaan*, *vekaansie* en *Amerike* met het Nederlandse 'banaan', 'vakantie' en 'Amerika'.) De schwa schrijf je in bijna alle gevallen als *e* op plaatsen waar je die, vanuit het Nederlands gedacht, zou verwachten, zoals bijv. in **te schaan-**

de 'te schande' en in **huppelen** 'huppelen'.

De heel algemene woorden **de** 'de', **et** 'het' en **een** 'een' gaan ook met een *e*, dus zoals in het Nederlands. Het woordje **et** wordt nogal eens als 't geschreven; **een** zie je ook wel eens als 'n weergegeven, maar veel minder vaak dan dat 't voor **et** optreedt. Maar **de** wordt niet als *d' weergegeven.

In woorden van het type dat nu volgt, schrijven we de schwa zoals vanuit het Nederlands te verwachten is met een *i*: **mennigte**, niet *men-negte 'menigte, hoeveelheid'; **branige**, niet *branege 'brandstof', **reddinge**, niet *reddege 'wat voor het gebruik nodig is', **hujjinge**, niet *hujjege 'hooitijd'. (Let op: **-inge**-woorden gaan dus met een *i*; soms spreekt men deze woorden in plaats van met een schwa met de *i* van 'pit' uit.)

De schwa komt ook in het Nederlandse woorddeel '-lijk' voor. Dit woorddeel wordt in het Stellingwerfs als **-lik** gespeld. We schrijven dus **kienderlik** 'kinderlijk', **feitelik** 'feitelijk' en niet *kienderlek, *kienderlijk of *kienderluk, en evenmin *feitelek, *feitelijk of *feiteluk.

Regel: *De korte, doffe, u-achtige klank (vgl. hokke) wordt als e of i geschreven, al naar gelang het Nederlands in overeenkomstige woorden e resp. i heeft. Maar i schrijven we ook in -lik, dus waar het Nederlands ij spelt. Ned. '-lijk' = Stellingwerfs -lik.*

Houden we de **i** van **pitte** 'pit' in de uitspraak lang aan, dan ontstaat de klank die we uitdrukken met het schrijfteken

EE

Dit teken gebruiken we in bijvoorbeeld **alderdeegst** 'zelfs', **bedstee** 'bedstee', **eerpel** 'aardappel', **eerst** 'eerst', **meerst** 'meest', **geer** 'gaar', **mekeer** 'elkaar', **peer** 'paar', **reer** 'raar', **geweer** 'geweer', **gleensteren** 'glinsteren', **heerd** 'haard', **meenske** 'mens', **temeensen** 'tenminste', **weensken** 'wensen'.

Bij een open lettergreep gebruiken wij maar een enkel schrijfteken, vgl. **leven** 'leven', **teren** 'vouwen', **beren** 'beren', **beweren** 'bewaren'.

Regel: *Voor de dichte ee-klank gebruiken we de ee, maar in een open lettergreep schrijven we de e.*

Opm. 1. In het grootste deel van de Stellingwerven komt de gesproken *ae* vóór *r* niet voor, d.w.z. niet binnen woorden. In plaats daarvan wordt *ee* gezegd. Die wordt in het geschreven Stellingwerfs steeds gebruikt, of men nu *...eer* of *...aer* zegt. We schrijven dus steeds **peer** 'paar', **mekeer** 'elkaar' enz. en niet **paer*, **mekaer* enz., ook al is de uitspraak van dit **peer**, **mekeer** verschillend. De uitspraak met *ae* voor *r* komt in het gebied westelijk van *Noordwoolde* en *Berkoop* voor. In de *Westhoek* van West-Stellingwerf komt in plaats van de *ae* steeds de *aa* voor. (Die wordt, in geschreven Westhoeks, ook met *aa* weergegeven.)

De *ee* voor *r* wordt in open lettergrepen met het enkele teken *e* geschreven, vgl. **veren** 'varen', **beweren** 'bewaren' en **mekere** 'elkaar'. Het maakt daarbij niet uit of men in die woorden, al naar gelang het gebied, een *ae* of *ee* zegt.

Opm. 2. In woorden als **gleensteren** 'glinsteren', **veenster** 'venster', **meensken** 'mensen' en **weensken** 'wensen' wordt de *ee* met een neusklank uitgesproken. Toch wordt gewoon *ee* + *n* geschreven. Ook wie in geval van de laatste drie woorden *ae* + *n* zegt (in het oosten van *Oost-Stellingwarf*) schrijft *...een...*

Een algemene schrijffregel om te bepalen wanneer je

EI

spelt, is moeilijk te geven. In woorden waarin het Nederlands een 'ei' heeft, gebruikt het Stellingwerfs die ook. Dit teken komt voor in woorden als **klein** 'klein', **meid** 'meid', **reize** 'reis', **sleie** 'sleg, zware hamer om palen e.d. mee in de grond te slaan', **heiselik** 'vreselijk', **bescheid** 'bescheid', **eier** 'eieren', **greide** 'grasland', **heide** 'heide' en **heit** 'vader'.

In woorden die de oostelijke Stellingwerfers en de meeste Stellingwerfers bezuiden de *Lende* met een *ei* zeggen, wordt bijna altijd een *ei* geschreven.

Voor de meeste oostelijke en zuidelijke Stellingwerfers (dus die aan de zuidkant van de *Lende*) is het klankverschil met **i**'j duidelijk. De **i**'j is voor hen een *i* in woorden als **pitte** 'pit' gevolgd door een *j*, de **ei** klinkt

als in het Nederlands. Voor veel mensen noordelijk van de *Lende* in West-Stellingwerf, met name in en rondom *Wolvege*, is er géén klankverschil tussen *ei* en *i'j*. De woorden met *i'j* in dit gebied worden nl. door een plaatselijke klankontwikkeling tegenwoordig uitgesproken met *ij*. Als gevolg daarvan moeten dus de mensen die deze uitspraak hebben per woord onthouden of die een *i'j* of een *ei* in hun spelling hebben. Dus net zoals men voor het Nederlands niet door de uitspraak kan weten of een woord met 'ij' of 'ei' wordt gespeld: ook in die taal moet men per woord leren of men 'ij' of 'ei' spelt. Zo ook dus moeten westelijke Stellingwerfers onthouden of ze *i'j* of *ei* moeten spellen. Soms steunt daarbij de uitspraak (met *i + j*) van de oostelijke of zuidelijke bureu. En gelukkig helpt ook nu het Nederlands, al is dat niet bij alle woorden het geval. Zo wordt *heide* in het Nederlands met een 'ei' geschreven en dus ook in het verwante Stellingwerfse woord. En een woord als *wi'j* 'wij' wordt in het Nederlands met *ij* geschreven, en dus in het Stellingwerfs niet met *ei* maar met *i'j*.

Regel: *De ei schrijf je in woorden die in het Nederlands een ei hebben en in een aantal woorden die die taal niet heeft maar die door i'j-zeggers ook met een ei uitgesproken worden* (zie ook bij *i'j*)

Als de **u** van **putte** 'put' wordt aangehouden, hoor je de

EU

zoals die voorkomt in woorden als **deugen** 'deugen', **deupen** 'dopen', **dreuge** 'droog', **begreuten** 'begroeten', **geleuven** 'geloven', **geute** 'goot', **keuken** 'keuken', **keuning** 'koning', **meugelik** 'mogelijk', **meule** 'molen', **sleutel** 'sleutel'.

Regel: *De dichte, gesloten eu wordt als eu geschreven.*

Opm. Sommige woorden met **eu** worden oostelijk ook wel met **uu** uitgesproken. Ze worden bij voorkeur met **eu** geschreven. Men schrijft dus bijna altijd **dreuge** 'droog' i.p.v. **druge**, **heugen** i.p.v. **hugen**, **sleupen** 'sliepen' i.p.v. **slupen**. Uitzonderingen daarop zijn woorden met **uu** voor *r*, zoals **bruur** 'broer' en **ruren** 'roeren', die naast **breur** en **reuren** voorkomen in het geschreven Stellingwerfs.

De klinker in het Nederlandse 'vis' wordt in het Stellingwerfs net zo geschreven, dus als

I

De **i** zien we in woorden als **pitte** 'pit', **plicht** 'plicht', (ze) **zicht** '(ze) ziet'.

Regel: *De i wordt gebruikt net als in het Nederlands.*

Opm. De **i** wordt ook gebruikt in het woorddeel **-lik**, dat in het Nederlands als '-lijk' wordt geschreven. We schrijven dus **belachelik** 'belachelijk', **noflik** 'behaaglijk'. Zie ook onder **E**.

Vervolgens kennen we de

IE

in woorden als **algemeen** 'algemeen', **altiet** 'altijd', **bakkien** 'bakje', **bieten** 'bijten', **bliede** 'blij', **doornie** 'dominee', **ielestiek** 'elastiek', **klied** 'kleed', **piepen** 'piepen', **woorhied** 'waarheid', **iewighied** 'eeuwigheid' en **ziepe** 'zeep'.

Regel: *We schrijven ie, of die nu kort (in bijv. **bieten** 'bijten') of lang (bijv. in **ziepe** 'zeep') wordt uitgesproken.*

Opm. 1. In sommige woorden zeggen sommige mensen *ie* en anderen *uu*. Vaak hebben de *ie*-vormen de voorkeur, zoals in **piepe** 'pijp' (waarnaast **pupe**), en in **biebel** 'bijbel' (waarnaast **bubel**). Meestal schrijft men echter **vufe** 'vijf' en minder vaak **vieve**, en zo ook zien we eerder **vuuftien** dan het eveneens korrekke **vieftien**.

Opm. 2. Het Nederlandse woorddeel '-heid' is in de Stellingwerfse schrijftaal **-hied**, ook al wordt wel eens - in het ene woord vaker dan in het andere - *-heid* gezegd. We schrijven dus **dudelihied** 'duidelijkheid', **gekhied** 'gekheid' enz.

Het volgende teken is de

I'J

in: **bi'j** 'bij (het voorzetsel)', **bi'je** 'bij (nl. bep. insekt)', **dri'jen** 'draaien', **kni'je** 'knie', **li'jte** 'luwte', **mi'j** 'mij', **mi'jen** 'maaien', **ni'j** 'nieuw', **ni'jsend** 'daarnet',

ni'jsgierig 'nieuwsgierig', **perti'j** 'partij', **riederi'je** '(paard)rijderij', **schilderi'je** 'schilderij', **sni'j** 'sneeuw', **spi'jen** 'spugen, overgeven', **stri'jen** 'strooien', **vri'j** 'vrij', **wi'j** 'wij', **wi'jen** 'waaien', **zi'j** 'zij', **zi'jen** 'zaaien'.

Regel: *De i (van pitte) met een j erachter wordt geschreven als i'j.*

Opm. De Stellingwerfers die een *ij* zeggen in de woorden die met **i'j** worden geschreven, hebben er niet zelden moeite mee om uit elkaar te houden wanneer ze in een woord *i'j*, en wanneer ze *ei* moeten schrijven. (Zie ook wat hierover is opgemerkt bij de **ei**.) Bij voortdurende twijfel kan men het best de hier gegeven voorbeelden zo veel mogelijk aanvullen met voorbeelden van 'betrouwbare schrijvers'.

Woorden in het Stellingwerfs die niet zo lang geleden uit het Nederlands zijn ontleend en waarin de *ij* door niemand als *i + j* wordt gezegd, worden met een **ij** geschreven, vergelijk dus **fijn**, **lijn**.

De

IJ

in een beperkt aantal leenwoorden wordt dus als **ij** geschreven.

De korte

O

vind men in **bok** 'bok', **klokke** 'klok', **vodde** 'vod'. Men onder-

scheidt in het Stellingwerfs een doffe korte *o* (vgl. Nederlands 'dom', 'bom') en een veel helderder *o*, die men in het Nederlands nog nauwelijks onderscheidt (denk hier aan de ouderwetse leesplank: 'hok' had een heldere *o*, 'bok' een doffe *o*). Het Stellingwerfs kent betekenis-onderscheiding door het verschil tussen de doffe en de heldere *o*. Beschouw de zinnen *Een stōk is een stōk hoolt* 'een stok is een stuk hout', *Zōkke sōkken wil ie zeker niet anhebben!* 'zulke sokken wil jij zeker niet dragen'. In *een stōk hoolt* en in *zōkke* zit een doffe *o*, de korte *o* van de andere woorden is helder.

Regel: *De heldere en de doffe (korte) o worden beide als o geschreven.*

Opm.: zie ook *ö* hierna.

Als men de korte, doffe *o* aanhoudt hoort men de lange *oo*, geschreven

OO

Dit schrijffteken komt voor in o.m. **boom** 'boom', **brood** 'brood', **dood** 'dood', **doomnie** 'dominee', **goorn** 'een stukje grond bij het huis, vaak door een boswal beschut', **groot** 'groot', **hoolt** 'hout', **oold** 'oud', **oosten** 'oosten', **roof** 'kluwen' en **schoolder** 'schouder'. In open lettergrepen wordt maar één teken geschreven: **boge** 'boog', **bore** 'boor', **broden** 'broden', **kopen** 'kopen', **poletiek** 'politiek', **schone** 'schoon', **zo** 'zo'.

Regel: *De dichte, lange oo wordt als*

oo geschreven, maar in open lettergrepen schrijf je één o.

Opm.: Ook al wordt **oo** in bijvoorbeeld **sloot** 'sloot', **dood** 'dood', **mooi** 'mooi' en **woord** 'woord' aan het eind wat opener uitgesproken dan in **oold** 'oud', **doof** 'doof' enz., we schrijven toch **oo**.

De volgende klinker kan kort of lang klinken, maar we schrijven in alle gevallen steeds

OE

Dat gebeurt dus in woorden met een korte *oe*-klank: **boek** 'boek, buik', **doe** 'toen', **doeme** 'duim', **moes** 'muis', **schoele** 'school' én in woorden met een lange *oe*-klank: **boer** 'boer', **fesoen** 'fatsoen', **moes** 'boerenkool', **roet** 'roet', **schoeven** 'schuiven', **zoegen** 'zuigen'.

Regel: *De korte en de lange oe schrijven we als oe.*

De tweeklank **ou** (vgl. Ned. 'mouw', 'blauw') wordt als

OU

weergegeven in woorden als **bouw** 'bouw', **doukies** 'straks', **douwen** 'duwen', **touw** 'touw', **vrouw** 'vrouw'. In woorden die in het Nederlands een *au* hebben, schrijven we **au**.

Regel: *We schrijven ou, daar waar ou gezegd wordt (met een heldere o-klank aan het begin), behalve bij woorden die in het Nederlands met een au worden geschreven.*

Opm. Zie ook bij **au** hierboven en bij **ow** hierna.

Een doffe *o* (uit bijv. **dom** 'dom') gevolgd door een *w*-achtige klank wordt weergegeven met de tekenkombinatie

OW

Die *ow* komt met name voor in de frekwent gebruikte woorden **how** 'stop', **jow** 'jou en jouw' en **now** 'nu'.

Regel: *De ow schrijf je in de woorden how, jow en now.*

Opm.: Bij een enkele spreker hoor je de *ow*-klank wel eens als *ou*, maar die tekenkombinatie schrijven we in die gevallen niet, we spellen steeds *ow*.

Minder eenvoudig is het gesteld met de 'heldere, open u'. Die schrijven we als

Ö

in bijv. **hi'j bödt** 'hij biedt', **dörp** 'dorp', **dösken** 'dorsen', **gröppe** 'greppel, mestgoot', **grös** 'gras', **körf** 'korf', **körps** 'korps', **hi'j lödt** 'hij luidt', **schölk** 'schort', **stölpe** '(stolp)boerderij, kaasstolp', **hi'j schöt** 'hij schiet', **hi'j verlöst** 'hij verliest'.

Regel: *Die is in dit geval niet goed te geven. Bij voortdurende twijfel kun je het best de gegeven voorbeelden aanvullen met ö-woorden die je bij 'betrouwbare schrijvers' ziet.*

Opm.: In nogal wat dorpen wordt in woorden met een geschreven *ö* geen open, heldere *u* uitgesproken, maar zegt men een gewone *u* (zo hoort men naast **gröppe** dus vaak *gruppe*) of een korte, heldere *o* (naast **dörp** hoort men dus ook *dorp*).

Omgekeerd schrijven we in sommige woorden waarin je maar heel zelden een *ö* hoort zeggen, een *o*. We schrijven dus **schostien** en niet *schöstien* 'schoorsteen', en **troffen** en niet *tröffen*.

Zo ook schrijven we **dust** 'dorst' en niet *döst*, en **bruds** 'broeds' en niet *bröds*.

In het Stellingwerfs kennen we natuurlijk ook de gewone

U

in woorden als **bulte** 'bult', **bunder** 'bunder', **busse** 'bus', **brummel** 'braam', **gunteren** 'hunkeren', **hunni(n)g** 'honing', **hutte** 'hut', **muske** 'mus' en **nust** 'nest'.

Regel: *De u (vgl. Ned. 'put') schrijven we ook in het Stellingwerfs als u.*

Opm. 1. Zie ook onder de *ö*.

Opm. 2. We gebruiken de *u* niet om de doffe *u*-klank te schrijven in de 'de', et 'het' en een 'een', ook niet in gevallen als **feitelijk**, **Munnikeburen**, **prachtig**, **reddinge**, en evenmin in woorden als **pastoorske** 'pastoor', **Amerike** 'Amerika', **vekaansie** 'vakantie', **ketoen** 'katoen' en **kepot** 'kapot'.

Zie voor deze kwestie ook de opmerkingen bij **E** en **I**.

De

UU

treedt op in woorden als **buurman** 'buurman', **buurt** 'buurt', **buusdoek** 'zakdoek', **duur** 'duur', **duuster** 'duister', **gruun** 'groen', **huud** 'huid', **huus** 'huis', (de) **Kuunder** 'de rivier Kuinder of Tjonger'. De *uu* klinkt kort in een woord als *duuster* (dus zoals in het Nederlandse 'minuut'), of lang, zoals in *gruun* en *duur* (vgl. het Nederlandse 'duur'). In open lettergrepen gebruiken we maar één letterteken *u*, vgl. **buse** 'zak (in kleding)', **huken** 'hurken', **huzen** 'huizen', **kruderig** 'kruiderig', ook 'pittig' in figuurlijke zin, **luden** 'luiden' (als werkwoord en in de bet. 'lieden'), **sluten** 'sluiten' en **zuken** 'zoeken'.

Regel: *De uu-klank (kort of lang) wordt als uu geschreven, maar in open lettergrepen als u.*

Opm.: In sommige woorden met een lange *uu*-klank wordt door sommigen zoiets als een *uii* gezegd, bijv. in **bugen** 'buigen', **huzen** 'huizen' en **zuken** 'zoeken'. In deze woorden schrijven we toch geen *uii*. Die tekenkombinatie wordt weer wél gebruikt in bepaalde andere woorden. Komen die ook in het Nederlands voor, dan zien we in die taal vaak een letterkombinatie 'oei', vgl. Stellingwerfs *muuite* met Nederlands 'moeite'.

De

UII

wordt geschreven in woorden als **bluiien** 'bloeien', **bruuiien** 'broeien', **gruuiien** 'groeien', **muuilik** 'moeilijk', **muuite** 'moeite', **smuui** 'smeuig, lenig', **snuuiien** 'snoeien'.

Regel: *Een vaste schrijfweg is niet goed te geven. Nogal wat woorden met oe(i) in het Nederlands hebben in het Stellingwerfs uui.*

Opm. 1. De uitspraak van deze woorden verschilt van plaats tot plaats of van streek tot streek. Het woordbeeld van de verschillende woorden moet worden onthouden. Bij aanhoudende twijfel is het aan te raden de hier gegeven voorbeelden aan te vullen met die woorden die je met *uui* gespeld ziet bij de 'betrouwbare schrijvers'.

Opm. 2. Zie ook de opmerking bij *uu*.

Ook in geval van de

UJ

treedt uitspraakverschil op. De *uj* staat voor de tweeklank gevormd door de *u* (van *putte* 'put' enz.) gevolgd door een *j*-achtige klank. De *uj* treedt o.m. op in de woorden **bujje** 'bui', **duj** 'dooi', **hujjen** 'hooien' en **hujjinge** 'hooitijd'.

Regel: *Een vaste regel is niet goed te geven. Verschillende woorden met ooi of ui in het Nederlands schrijven we met uj.*

Opm.: De uitspraak van deze woorden verschilt van plaats tot plaats en soms van streek tot streek. Zo wordt

duj 'dooi' ook wel uitgesproken als *duui* en als *dui*, maar meestal als *duj*. Omdat, zoals gezegd, een vaste regel niet goed te geven is, zullen de woordbeelden van de verschillende woorden per geval geleerd moeten worden. Bij aanhoudende twijfel is het aan te raden de hier gegeven voorbeelden aan te vullen met woorden die men met **uj** gespeld ziet bij de 'betrouwbare schrijvers'.

De

UI

vind je in **Buil** (de dorpsnaam voor Ned. Boijl), *een luien iene* 'een lui-aard', **buisien** 'buisje, ook benaming voor een bep. kledingstuk', **buisies** 'vriendjes', **duiten** 'duiten', **fluiten** 'fluiten', **kuieren** 'kuieren', **kuif** 'kuif', **ommesuiselen** 'lopen treuzelen', **ruilen** 'ruilen', **schuin** 'schuin', **spuiten** 'spuiten', **stuit** 'stuit', **trui** 'trui'.

Regel: *De ui schrijven we als in het Nederlands, behalve in bepaalde woorden waarin men in veel dorpen geen ui uitspreekt maar uj of uui (zie aldaar)*

3.2. De tekens voor de medeklinkers

De medeklinkers zijn minder lastig, doordat de klankverschillen met het Nederlands wat minder groot zijn.

De letter

B

vind je in **beer** 'beer', **bost** 'borst', **harbargo** 'herberg', **tobbe** 'tobbe', *ik heb(be)* 'ik heb', **klub** 'club'.

Regel: *De b wordt gebruikt zoals in het Nederlands.*

De

C

vind je in woorden als **cacao** 'cacao' en **cent** 'cent'. Wanneer het in de uitspraak om een *k* gaat, schrijven we in verreweg de meeste gevallen een *k*. Dat geldt in de eerste plaats voor de overeenkomstige woorden in het Nederlands die in die taal ook met *k* worden geschreven. In de vorige spelling van het Nederlands was het bovendien toegestaan om een flink aantal woorden met *k* te schrijven, al vroeg de voorkeurspelling om een *c*. In het Stellingwerfs was voor veel overeenkomstige woorden de gewone schrijfwijze al die met *k* geworden. De meest recente ontwikkeling in het Nederlands: het terugschreeven van de trend naar meer *k*'s, wordt in het Stellingwerfs dan ook niet nagevolgd. De schrijfwijze van het Stellingwerfs past daarmee bij de Friese gewoonte, dus om in verreweg de meeste gevallen *k* te schrijven i.p.v. *c* als men die *k* ook zegt. Je ziet dus in het Stellingwerfs *kontreinen* naast het Nederlandse 'contreien, omgeving' en *kontakt* naast het Nederlandse 'contact'.

Regel: *De c vind je in het Stellingwerfs precies zo gebruikt als in het Nederlands als het om woorden gaat waarin c als s wordt uitgespro-*

ken. *Er is een zeer sterke voorkeur voor k i.p.v. c voor woorden die met een k worden uitgesproken.*

Opm. 1. Er worden dus nogal wat woorden anders gespeld dan in het Nederlands. Vaak is ook overigens de uitspraak van zo'n woord een beetje anders dan in het Nederlands, zoals in het geval van **kedo** 'cadeau', **kabberet** 'cabaret'.

Opm. 2. Als een c als s uitgesproken wordt, schrijven we een c, maar niet als het Nederlands de tekenkombinatie '-cie' heeft, dus in een woord als **perveensie** 'provincie'.

De

CH

vind je in **aachter** 'achter', **koche-len** 'kuchen', **knichen** 'kort kuchen', **waachten** 'wachten', **zaachte** 'zacht', **hi'j zicht** 'hij ziet' (vgl. ook Ned. 'gezicht'), **schaop** 'schaap', **scheren** 'scheren', **schoele** 'school', **schraol** 'schraal'.

Regel: *Waar je in het Nederlands ch schrijft, gebeurt dat in het Stellingwerfs ook.*

Opm. 1. Woorden die in het Nederlands niet voorkomen maar waarin je op dezelfde manier een **ch** hoort, schrijf je met **ch**, behalve aan het begin van woorden (daar schrijf je steeds **g**) of aan het eind. Daar schrijf je nl. een **g** als je een stemhebbende **g** hoort bij het langer maken (een **ch** staat immers voor een stemloze klank).

Opm. 2. Ook **-(e)gien**, dat optreedt

in veel verkleinwoordvormen, krijgt **g** en geen **ch**.

Opm. 3. De combinatie **sch** aan het begin van woorden schrijven we precies als in het Nederlands, ook al wordt er vanouds **sk** gezegd. Duidelijke leenwoorden met **sk** aan het woordbegin schrijven we als in het Nederlands, dus met **sk**: vgl. **ski** 'ski'. Niet aan het begin van een woord maar midden in het woord, aan het begin van de lettergreep **...ske**, schrijven we de **k** wel. Dat is o.m. het geval in **meenske** 'mens', **haanske** 'handschoen', **weensken** 'wensen'. Op die plek houden we dus volgens de uitspraak **sk** aan. Alleen de plaatsnaam **Appelsche** 'Appelscha' vormt een uitzondering.

De

D

wordt gebruikt als in het Nederlands, vgl. de woorden **doen** 'doen', **dom** 'dom', **goenend** 'sommige', **graoden** 'graden', **alliend** 'alleen', **sufferd** 'sufferd'.

Regel: *De d gebruiken we als in het Nederlands.*

Opm. 1. Het woorddeel **-erd** in woorden van het type **sufferd** schrijven we steeds met een **d**. Zo gaan dus ook woorden als **kiekerd** 'kijkerd', **lieperd** 'slimmerik' en **sloegerd** 'sufferd'.

Opm. 2. Woorden op **-end** hebben eveneens een **d**, vgl. **goenend** 'sommige', **zoenend** 'zo één', **inienend** 'ineens', **jowend** 'die van jou', **les-send** 'laatst', **ni'jsend** 'daarnet'.

Opm. 3. Het voltooid deelwoord gaat met een **d** of met een **t**. De keuze hangt af van het langer maken, net als in het Nederlands. In de spreuk *Wie wend is Stellingwerfs te praoten, hoeft et hier ok niet te laoten* 'wie gewend is Stellingwerfs te spreken hoeft dat hier ook niet te laten' krijgt **wend** een *d*, omdat bij langer maken (*wende*) een *d* hoorbaar is.

Opm. 4. Af en toe wordt **rr** geschreven naast **dd**, zoals in **berre** 'bed', **flarre** 'krenge', **klarre** 'stuk papier'. De vormen met **dd** hebben echter de voorkeur. Zo ook heeft in plaats van (*hi*'j) **har** '(hij) had' de vorm (*hi*'j) **had**(de) de voorkeur.

De

F

tref je aan in **effen** 'effen', **fiets** 'fiets', **flesse** 'fles', **fesoenlik** 'fatsoenlijk', **fluusteren** 'fluisteren', **lef** 'lef', **lof** 'lof', **stof** 'stof'.

Regel: *De f wordt in woorden die precies of bijna precies zo zijn als in het Nederlands, ook als f geschreven in het Stellingwerfs. Ook woorden die zo'n evenknie in het Nederlands missen, krijgen aan het begin van woorden een f als die in die positie klinkt (en dus geen v).*

Opm. 1. Dat betreft dus woorden zoals **fieken** 'snijden', **flouwen** 'liggen' en **frosselen** 'stoeiend worstelen'.

Opm. 2. Hoewel aan het begin van woorden in het Stellingwerfs steeds *f* wordt gezegd en geen *v*, worden

overeenkomstige woorden of woorddelen die in het Nederlands met 'v' worden gespeld, ook in het Stellingwerfs met *v* geschreven. Zie ook onder V.

Opm. 3. In het woord (en dus niet aan het begin of eind ervan) spelt men **ff** of *v*, al naar gelang een stemloze of een stemhebbende medeklinker wordt uitgesproken. Zo schrijft men dus **keffen** 'keffen' omdat men een *f* zegt, en **schieve** 'scheef' met een *v* omdat er een *w* of *v*-achtige klank wordt gezegd.

Opm. 4. Aan het eind van woorden wordt altijd een **f** geschreven, ook als men bij langer maken een *v* hoort. Aan het eind van woorden schrijft men dus nooit een *v*, net zo min als in het Nederlands.

De

G

treedt op in woorden als **goed** 'goed', **gewoon** 'gewoon', **zorgen** 'zorgen', **bugen** 'buigen', **dag** 'dag', **liegen** 'liegen', **maegien** 'meisje', **mannegien** 'mannetje', **pannegien** 'pannetje', **zag** 'zag'.

Regel: *De g wordt met g gespeld, behalve waar het Nederlands ch gebruikt.*

Opm. 1. De **g** wordt ook gebruikt in het woorddeel **-(e)gien** van het verkleinwoord, vgl. **kedogien** 'cadeautje', **mannegien** 'mannetje'.

Opm. 2. Er wordt geen verschil in schrijfwijze gemaakt tussen de **g** zoals die klinkt in het Nederlandse 'zagen' en zoals die in het Stelling-

werfs onder meer klinkt in woorden als **lachdove** 'lachduif', **wegdek** 'wegdek' en ook wel in woorden als **zaege** 'zaag', en die uit het Engelse **goal** 'doel', zoals die onder meer klinkt in de meervoudsvorm/het volle werkwoord **zaegen** 'zagen'. We schrijven dus steeds dezelfde **g**, ook al wordt de **g** van **goal** zelfs vaak aan het begin van een woord gezegd en ook in het midden van woorden, tussen klinkers. Het eerste is tegenwoordig hoofdzakelijk het geval in het oostelijke deel van het gebied, dus bijv. in een woord als **gaanze** 'gans'. De 'harde g' (van **goal** dus) is algemener tussen klinkers in woorden (denk aan **zaege** 'zaag', **bigge** 'big') en steeds aanwezig in **zaegen**, dus *vóór (e)n*. In het westelijke gebied zegt men steeds *ch* aan het begin van woorden; in het woord tussen klinkers klinkt de **g** daar vaak als die in Nederlands 'zagen'.

De

H

zie je optreden in woorden als **haegel** 'hagel', **hatte** 'hart' en **hond** 'hond'.

Regel: *De h wordt gebruikt als in het Nederlands.*

Dat is ook het geval met de

J

in woorden zoals **jow** 'jou en jouw', **jasse** 'jas'.

Regel: *De j wordt gebruikt als in het Nederlands.*

Opm.: In sommige woorden gebruiken we de **j** waar het Nederlands mogelijk een 'i' zou laten zien, zoals in **kroje** 'kruiwagen' en **bojem** 'bodem'. Maar we schrijven, net als in het Nederlands, wel weer **mooie** 'mooie', **rooie** 'rooie' e.d.

De letters

K, L, M, N en P

kennen geen bijzonderheden wat betreft het schrijven ervan.

Regel: *Ze worden gebruikt als in het Nederlands.*

De

R

vind je in **roet** 'roet', **rommel** 'rommel', **karre** 'kar', **vorrels** 'kwart deel', **veer** 'ver'

Regel: *De r wordt als in het Nederlands gebruikt; behalve na korte klinker én direkt gevolgd door t, d of s: op die plaats is de r afwezig.*

De laatstgenoemde omstandigheid vormt een heel belangrijke uitzondering. De **r** is afwezig, maar de **t**, **d** of **s** die op de korte klinker volgt, wordt een beetje anders uitgesproken dan in andere omstandigheden. De tongpunt gaat een beetje verder naar achteren. De **r** wordt dus niet geschreven in woorden als **batte** 'bruggetje', **vlonder**, **bod** 'bord', **vost** 'vorst',

kot 'kort', **hatte** 'hart', **stat** 'staart',
vot 'weg!' en **wost** 'worst'.

Opm. 1. Wél wordt de **r** geschreven in duidelijke leenwoorden als **sport** 'sport', woorden dus waarin je de **r** heel goed hoort. Ook wordt de **r** geschreven in het woorddeel **ver-**, dus in woorden als **verslaopen** 'verslapen', **vertikken** 'vertikken', **verpraoten** 'verspreken', en ook in de dorpsnaam **Berkoop** 'Oldeberkoop'.

Opm. 2. Na een lange klinker wordt de **r** wél geschreven, vgl. **baord** 'baard', **vaort** 'vaart', **kaorte** 'kaart', maar niet in een aantal uitzonderlijke woorden als de volgende: **baasten** 'gebarsten', **haast** 'herfst', **maat** 'markt', een variant van het veel algemenere **mark**.

Opm. 3. Voor **dd** in plaats van **rr** zie de behandeling van **D** hierboven.

De

S

vind je in woorden als **slop** 'slap', **sloeg** 'suffig, slaperig', **buse** 'zak', **klasse** 'klas', **huus** 'huis'.

Regel: *Waar het Nederlands een s heeft, heeft het Stellingwerfs die ook.*

Opm. 1. De woorden die in het Nederlands met een **z** beginnen, doen dat in het geschreven Stellingwerfs ook, ook al wordt er in plaats van de **z** een **s** gezegd aan het begin van woorden.

Opm. 2. In een woord heb je na een lange klinker een **z**, vgl. in een **goeze**

'met een zeer snelle beweging, in een zucht', **keze** 'kaas', **koeze** 'kies'. Dat is ook het geval na een combinatie van een klinker en een bepaalde medeklinker, vgl. **gaanze** 'gans', **veerze** 'vaars', **keerze** 'kaars'. Na een korte klinker vind je maar in een enkel geval een **z** geschreven, nl. in **Der Izzerd** 'Ter Idzard, dorpsnaam'.

Opm. 3. In **disse** 'deze' schrijven we géén **z** maar een **s**!

De

T

zien we in woorden als **toppe** 'top', **tule** 'melkkruk', **toer** 'moeilijk', **hatte** 'hart'.

Regel: *Waar in het Nederlands een t wordt gebruikt, doen we dat in het Stellingwerfs ook.*

Opm.: Zie ook de opmerkingen 1 t/m 3 onder de behandeling van het schrijfsymbool D.

De

V

zie je in woorden als **vrouw** 'vrouw', **varve** 'verf' en **zalve** 'zalf'.

Regel: *De v wordt als in het Nederlands geschreven. Aan het begin van woorden schrijven we een v als je die in het Nederlands ook zou schrijven; heeft het Nederlands niet (ongeveer) hetzelfde woord, dan schrijf je een f.*

Opm. 1. Zie ook de opmerkingen 1 t/m 4 onder de behandeling van de F.
Opm. 2. Veel Stellingwerfers zeggen in een woord wel een w in plaats van een v. Ze zeggen dus *vieve* 'vijf', *schieve* 'scheef' enz. We schrijven deze woorden toch met een v, dus zoals in *vieve* 'vijf' en *schieve* 'scheef'.

De

W

kent het gebruik als in het Nederlands.

Regel: *De w wordt als in het Nederlands geschreven.*

Opm. Maar zie opm. 2 bij de behandeling van de V.

De

Z

tenslotte wordt in woorden geschreven waar hij wordt gezegd, vgl. *gaanze* 'gans', *koeze* 'kies' en *lezen* 'lezen'. Ook zien we de z optreden aan het begin van woorden, ook al zegt men in die positie in het Stellingwerfs steeds s, vgl. *zaand* 'zand', *ziepe* 'zeep' en *zunne* 'zon'.

Regel: *De z wordt aan het begin van woorden steeds als z geschreven als het Nederlands in hetzelfde woord ook een z heeft. In het woord wordt z geschreven als de uitspraak een z is. Aan het eind van woorden wordt steeds s gespeld.*

Opm. Zie verder de opmerkingen 2 en 3 bij de behandeling van de letter S.

4. Bijzondere vormen

4.1. Het persoonlijk voornaamwoord

Wat hier over deze woordsoort volgt, betreft alleen de belangrijkste informatie. Aan sommige plaatselijke bijzonderheden wordt voorbijgegaan.

Let op: sommige vormen worden verbonden met een voorafgaand woord. Zie over die bijzonderheid met name par. 4.3.

IK

(1e persoon enkelvoud)

Het Nederlandse **ik** is in het Stellingwerfs ook **ik**. Bij nadruk kun je **ikke** gebruiken. Daartegenover kun je **'k** alleen zeggen of schrijven als er absoluut geen nadruk is. De niet-onderwerpsvormen die bij **ik** horen, zijn die in zinnen als **Piet gaf et mi'j** 'Piet gaf het mij' en **Piet sleug mi'j** 'Piet sloeg mij'. Naast de volle vorm **mi'j** komt ook de reductievorm **me** voor, die géén klemtoon krijgt: **Piet gaf et me**, **Piet sleug me**. In plaats van **me** wordt (onbeklemtoond) ook wel **mie** gezegd, maar dat wordt niet geschreven.

IE

(2e persoon enkelvoud, gewone vorm)

Hoofdvorm van de 2e persoon en-

kelvoud is **ie** 'jij'. Mét nadruk krijg je **ieje**, maar wanneer de volle vorm niet gezegd wordt (in onbeklemtoonde positie dus) treedt de reductievorm **j** op, zie paragraaf 4.3. hierna. Dan zien we dus vormen als **kuj** 'kun je' en **moej** 'moet je'.

Verder bestaat er naast **ie** de niet-onderwerpsvorm **jow** in zinnen als: **Piet gaf et jow** 'Piet gaf het jou' en **Piet sleug jow** 'Piet sloeg jou'. Naast dit **jow** kent het Stellingwerfs, net als het Nederlands, de gereduceerde vorm **je**: **Piet gaf et je**, **Piet sleug je**.

JOW

(2e persoon enkelvoud, beleefde vorm)

De gewone aanspreekvorm in het enkelvoud, dus die met dezelfde gevoelswaarde als het Nederlandse 'je', is **ie**. Maar wil je iemand beleefder aanspreken dan gebruik je **jow**, dus zoals men dat in het Nederlands doet met 'u'. De niet-onderwerpsvormen bij **jow** zijn eveneens **jow**: **Piet geeft jow een appel** 'Piet geeft jou een appel', **Piet heurde jow** 'Piet hoorde jou'. Bij dit **jow** hoort de gereduceerde vorm **je**: **Piet geeft je een appel**, **Piet heurde je**.

HI'J, ZI'J en ET 'het'

(3e persoon enkelvoud mannelijk, vrouwelijk resp. onzijdig)

Naast de vormen **hi'j**, **zi'j** en **et** komen enkele nevenvormen voor. Naast **hi'j** wordt, onbeklemtoond, na voegwoorden e.d. en werkwoorden die vooraan in de zin staan, vaak **ie** gezegd. Anders dan in het Neder-

lands wordt dat **ie** bijna nooit geschreven, om verwarring met **ie** = 'jij' tegen te gaan. Men schrijft dus **wol hi'j** in plaats van **wol-ie** 'wou hij'.

Naast **zi'j** komt als variant **ze** voor (in onbeklemtoonde positie). De vorm **ze** wordt veel geschreven. Minder vaak geschreven (maar niet fout) is de oude, vooral westelijke vorm **zie** naast **zi'j**.

In plaats van **et** wordt ook wel 't geschreven.

Bij **hi'j** hoort de speciale niet-onderwerpsvorm **him**, dus in zinnen als **Ze schreef him** 'Zij schreef hem' en **Ze sleug him** 'Zij sloeg hem'. Is **him** niet beklemtoond, dan wordt ook wel eens 'm geschreven. De varianten **hum** en **hem** hoor je ook wel eens, maar ze worden niet geschreven. **Et** of 't blijft in zulke zinnen gelijk.

Bij **zi'j** hoort de niet-onderwerpsvorm **heur**, dus in zinnen als **Hi'j schreef heur een brief** 'Hij schreef haar een brief' en **Hi'j zag heur** 'Hij zag haar'.

In plaats van **heur** wordt ook wel **ze** gezegd, maar dat is minder gebruikelijk, vgl. **Piet nuumde ze niet** 'Piet noemde haar niet'. **Ze** wordt af en toe ook gebruikt als meewerkend of belanghebbend voorwerp, vgl. **Piet gaf et ze** 'Piet gaf het haar', maar het gebruik van **heur** is ook in die gevallen gewoner.

WI'J

(1e persoon meervoud)

De vorm **wi'j** 'wij' is de hoofdvorm. De gereduceerde vorm is **we** en die

kan alleen maar zonder klemtoon voorkomen.

Bij **wi'j/we** hoort de niet-onderwerpsvorm **oons**, dus zoals in zinnen als: **Piet schreef oons** 'Piet schreef ons' en **Piet heurde oons** 'Piet hoorde ons'.

JIM

(2e persoon meervoud)

De vorm **jim** staat voor 'jullie'. Het is de gewone vorm, maar ook de beleefde vorm. **Jim** is onderwerpsvorm maar ook niet-onderwerpsvorm, zoals blijkt in zinnen als **Piet schreef jim** 'Piet schreef jullie' en **Piet heurde jim** 'Piet hoorde jullie'. In bepaalde verbindingen treedt de reductievorm **j'm** op, zie paragraaf 4.3.

ZI'J

(3e persoon meervoud)

De vorm **zi'j** 'zij' is een veel gebruikte vorm die vaak wordt vervangen door **ze** in niet-beklemtoond gebruik. De vorm **zie** komt vooral westelijk voor en wordt niet zo vaak geschreven. Bij **zi'j/zie/ze** hoort de niet-onderwerpsvorm **heur**, in zinnen als: **Piet gaf et heur** 'Piet gaf het aan hen' en **Piet nuumde heur** 'Piet noemde hen'. In het laatste geval (als lijdend voorwerp dus) kan ook **ze** gebruikt worden: vgl. **Piet nuumde ze doe allemaole** 'Piet noemde hen toen allemaal'. **Ze** komt ook voor als meewerkend of belanghebbend voorwerp, vgl. **Piet gaf et ze**, maar minder vaak.

Opm. 1. Het woord **i'j** 'jij' komt oos-

telijk naast de vorm **ie** 'jij' voor. **Ie** wordt bij sprekers die **i'j** gebruiken soms als beleefd(er) gevoeld, maar het omgekeerde komt ook voor. In het oosten van Oost-Stellingwerf en zuidelijk van de *Lende* is **jow** als spreektaalvorm voor 'u' of 'jij' niet of erg weinig gebruikelijk.

Opm. 2. **Jow** wordt in de schrijftaal gebruikt als beleefde vorm ('u'), maar in West-Stellingwerf noordoostelijk van de *Lende* geldt in de spreektaal **jow** ook als gewone vorm, dus gelijkwaardig aan **ie** 'jij'. Soms geldt **ie** dan als erg informeel of zelfs ruw.

Opm. 3. In en rond *Wolvege* komt naast **jow** als onderwerpsvorm de gereduceerde vorm **je** voor (bij onbeklemtoond gebruik).

4.2. Het wederkerend voornaamwoord

In plaats van een apart wederkerend voornaamwoord 'zich' gebruiken we in het Stellingwerfs in de derde persoon **him** bij *hi'j* en *et* en **heur** bij *zi'j* (in enkelvoud en meervoud). Het gebruik van het Nederlandse 'zich' is taboe in het Stellingwerfs.

Voorbeelden van het wederkerend gebruik van de persoonlijke voornaamwoorden zijn:

ik wask(e) me	'ik was me'
ie wasken jow	'jij wast je'
hi'j waskt him	'hij wast zich'
zi'j waskt heur	'zij wast zich'
et waskt him	'het wast zich'
wi'j wasken oons	'wij wassen ons'
jim wasken jim	'jullie wassen je'

zi'j wasken heur 'zij wassen zich'

Opm. Bij **Et waskt him** kan gedacht worden aan zinnen als *Et hontien waskt him* 'het hondje wast zich'.

4.3. Moeilijke verbindingen

Veel woorden in het Stellingwerfs zijn op een bijzondere manier te verbinden met de persoonlijke voor-naamwoorden **ik** 'ik', **ie** 'jij', **jow** 'u', **we** 'we' en **jim** 'jullie' als die er direkt op volgen. Het gaat om verbindingen met een aantal voegwoorden e.d. en met een aantal werk-woordsstammen. Daarbij wordt de voorafgaande medeklinker gekapt (als die er is).

Eerst volgen hierna de regels voor het schrijven, toegelicht met enkele voorbeelden. Daarna volgt een bijna volledige opsomming van alle vormen. Dat is nodig, omdat in lang niet alle denkbare gevallen dit type 'moeilijke verbinding' ook inderdaad optreedt.

type A'K

Volgt **ik** dan kan in de plaats van dat woord de letter **k** optreden. Deze wordt van het voorafgaande woord alleen gescheiden door een apostrof. Voorbeelden: dat 'dat' + **k** wordt **da'k** 'dat ik', **zol** 'zou' + **k** wordt **zo'k** 'zou ik'.

type AJ'

Volgt **ie** (of **jow**) dan treedt in plaats van dat woord de letter **j** op. Deze j

wordt direkt aan het woord vast geschreven, en er volgt direkt een apostrof op de j. Voorbeelden: as 'als' + **ie** wordt **aj'** 'als je', **mos** 'moest' + **ie** wordt **moj'** 'moest je'.

type AWE

Volgt **we** dan kan dit direkt aan de voorafgaande vorm vast worden geschreven. Omdat er een korte klinker voorafgaat, wordt er een extra **w** ingevoegd. Voorbeelden: as 'als' + **we** wordt **awwe** 'als we', **mos** 'moest' + **we** wordt **mowwe** 'moesten we'.

type LAO'WE

Volgt **we** op een lange klinker dan kan het direkt op de voorafgaande vorm volgen. Omdat die vorm geen korte klinker bevat, worden de klinker en **we** alleen door een apostrof gescheiden. Voorbeelden: **laot** 'laat' + **we** wordt **dus lao'we** 'laten we', **meug** 'moog' (van 'mogen') + **we** wordt **meu'we** 'mogen we'.

type AJ'M

Volgt **jim** dan kan in de plaats van dat woord de lettertekenkombinatie **j'm** optreden. Dit j'm volgt direkt op het voorafgaande woord. Voorbeelden: as 'als' + **jim** wordt **aj'm** 'als jullie', **mos** 'moest' + **jim** wordt **moj'm** 'moesten jullie'.

De belangrijkste vertegenwoordigers worden hieronder in een vijftal rijtjes genoemd. Maar **LET OP**: de genoemde persoonlijke voor-naamwoorden **kunnen** op de ge-

noemde manier aan voorafgaande woorden vast worden geschreven, ze hoeven dat niet. In de spreektaal treden de genoemde verbindingen ook niet steeds op. Bij klemtoon op het persoonlijk voornaamwoord treden de bijzondere verbindingen juist niet op. Dus: losse kombinaties als **dat ik**, **as ie**, **dat we**, **laoten we** en **laoten jim** zijn steeds even korrekt als de bijzondere verbindingen, maar ze zijn verplicht bij beklemtoond gebruik. In dat geval treedt overigens i.p.v. **we** de volle vorm **wi'j** op.

gevallen van het type A'K

a'k	'als ik'
da'k	'dat ik'
dao'k	'waar ik'
gelo'o'k	'geloof ik'
he'k	'heb ik'
krie'k	'krijg ik'
kree'k	'kreeg ik'
lao'k	'laat ik'
leu'k	'liet ik'
li'k	'lig ik'
la'k	'lag ik'
ma'k	'mag ik'
vrao'k	'vraag ik'
vreu'k	'vroeg ik'
wa'k	'wat ik'
wao'k	'waar ik'
wi'k	'wil ik'
wo'k	'wou ik'
wo'k	'word ik'
za'k	'zal ik'
zo'k	'zou ik'
za'k	'zag ik'
zae'k	'zeg ik'

Opm. 1. Ook kan 'k, net als in het Nederlands, op een woord volgen zonder dat de slotmedeklinker af-

valt, vgl. **bin 'k** 'ben ik', **kan 'k** 'kan ik', **vool 'k** 'vouw ik'. De tekenkombinatie 'k wordt dan voorafgegaan door een spatie. Dat gebeurt ook als het eerste woorddeel van zichzelf al op een klinker eindigt, vgl. **doe 'k** 'doe ik, toen ik', **dee 'k** 'deed ik', **gao 'k** 'ga ik', **stao 'k**, 'sta ik', **zie 'k** 'zie ik', **zee 'k** 'zei ik'.

Opm. 2. De *a* in **ma'k** 'mag ik', **la'k**, 'lag ik', **za'k** 'zag ik' wordt vaak lang uitgesproken.

Opm. 3. De vorm **zae'k** 'zeg ik' toont een gerekte korte *e*, gespeld dus als **ae**.

gevallen van het type AJ'

aj'	'als je'
bi'j'	'ben je'
daj'	'dat je'
dao'j'	'waar je'
doej'	'toen je'
doej'	'doe je'
deej'	'deed je'
dao'j'	'waar je'
gao'j'	'ga je'
he'j'	'heb je'
kuj'	'kun je'
ko'j'	'kon je'
ko'j'	'kom je'
kwaj'	'kwam je'
krie'j'	'krijg je'
kree'j'	'kreeg je'
lao'j'	'laat je'
lej'	'leg je'
li'j'	'lig je'
laj'	'lag je'
moe'j'	'moet je'
mo'j'	'moest je'
omdaj'	'omdat je'
stao'j'	'sta je'
waj'	'wat je'
waj'	'was je'

waoj'	'waar je'
weej'	'weet je'
woj'	'word je'
wi'j'	'wil je'
woj'	'wilde je'
ziej'	'zie je'
zaj'	'zag je'
zuj'	'zul je'
zoj'	'zou je'

Opm. 1. Komt er een **i** voor een **j**, dan moet er niet alleen na, maar ook tussen die twee tekens een apostrof staan. Het gaat maar om een heel klein groepje: **wil + ie** wordt **wi'j'** 'wil je', **bin + ie** wordt **bi'j'** 'ben je', **lig + ie** wordt **li'j'** 'lig je'.

Opm. 2. Soms valt er aan het eind van het eerste deel van de verbinding geen medeklinker af. Dat is het geval bij **doej'** (2x), **deej'**, **gaoj'**, **staoj'** en **ziej'**.

Opm. 3. Als 't verschijnt na ...**j**' in verbindingen van de genoemde soort, dan gebruiken we de apostrof doorgaans maar één keer. Vergelijk **kuj't** 'kun je het', **woj't** 'wilde je het'. De eerste apostrof in **wi'j't** 'wil je het', **bi'j't** 'ben je het' blijft natuurlijk staan, òf we schrijven - en dat oogt misschien prettiger - voluit: **wi'j'** et 'wil je het', **bi'j'** et 'ben je het'.

gevallen van het type **LAOJ'M**,
DAJ'M

bi'j'm	'zijn jullie'
daj'm	'dat jullie'
dao'j'm	'waar jullie'
doej'm	'toen jullie'
doej'm	'doen jullie'
deej'm	'deden jullie'
gaoj'm	'gaan jullie'

hej'm	'hebben jullie'
haj'm	'hadden jullie'
kriej'm	'krijgen jullie'
kreej'm	'kregen jullie'
kuj'm	'kunnen jullie'
koj'm	'konden jullie'
koj'm	'komen jullie'
kwaj'm	'kwamen jullie'
laoj'm	'laten jullie'
lej'm	'leggen jullie'
li'j'm	'liggen jullie'
laj'm	'lagen jullie'
maj'm	'mogen jullie'
meuj'm	'mogen jullie'
moej'm	'moeten jullie'
staoj'm	'staan jullie'
vraoj'm	'vragen jullie'
waj'm	'wat jullie'
waj'm	'waren jullie'
waoj'm	'waar jullie'
weej'm	'weten jullie'
woj'm	'worden jullie'
wi'j'm	'willen jullie'
woj'm	'wilden jullie'
zej'm	'zeggen jullie'
ziej'm	'zien jullie'
zaj'm	'zagen jullie'
zuj'm	'zullen jullie'
zoj'm	'zouden jullie'

gevallen van het type **AWWE**

awwe	'als we'
biwwe	'zijn we'
dawwe	'dat we'
hewwe	'hebben we'
hawwe	'hadden we'
kuwwe	'kunnen we'
kowwe	'konden we'
kowwe	'komen we'
kwawwe	'kwamen we'
mawwe	'mogen we'
mowwe	'moesten we'
wiwwwe	'willen we'

wowwe	'wilden we'
wawwe	'wat we'
wawwe	'waren we'
wowwe	'worden we'
zuwwe	'zullen we'
zowwe	'zouden we'

gevallen van het type **LAO'WE**

dao'we	'waar we'
doe'we	'doen we'
gao'we	'gaan we'
geloo'we	'geloven we'
krie'we	'krijgen we'
lao'we	'laten we'
moe'we	'moeten we'
meu'we	'mogen we'
stao'we	'staan we'
vrao'we	'vragen we'
wee'we	'weten we'
wao'we	'waar we'

Opm. 1. Bij het type **lao'we** sluiten dus aan de vormen waarin *we* volgt op een *ie*: **krie'we** of *oe*: **moe'we**. Deze klinkers zijn in het huidige Stellingwerfs kort, maar ze gedragen zich in sommige opzichten als lange klinkers. Ze zullen niet verkeerd worden uitgesproken wanneer er geen dubbele *w* volgt, en daarom wordt die niet geschreven. We spelen dus: **krie'we** 'krijgen we', **moe'we** 'moeten we'.

Opm. 2. Op dezelfde wijze spellen we verbindingen waarbij het persoonlijk voornaamwoord direkt op een klinker volgt, dus zonder dat er een stammedeklinker is weggevalen (maar de *n* van het volle werkwoord treedt, anders dan 'gewoon', niet op): **gao'we**, **stao'we**, **doe'we**.

4.4. Het woorddeel -inge of -ige

Meestal worden woorden met *-inge* (Ned. '-ing') voluit geschreven, zoals in **reddinge** 'wat voor het gebruik nodig is'. Daarnaast wordt ook wel *reddige* gezegd. Steeds worden de vollere vormen, dus zoals **red-dinge**, **stri'jinge**, 'strooiing', **huj-jinge** 'hooitijd' geschreven. Er is één duidelijke uitzondering: **branige** 'brandstof'. Dat woord schrijven we dus steeds met *-ige*.

4.5. De woorddelen -te en -tien na d

In twee belangrijke gevallen volgt **t** op **d** van een grondwoord waarbij deze **d** in de schrijfwijze wegvalt en eventueel wordt vervangen door een tweede **t**.

De tweede *t* treedt op als voor *-te* een *d* staat die direkt wordt voorafgegaan door een klinker:

brette	'breedte' (uit bried + te)
wiette	'wijdte' (uit wied + te)

Beschouw ook:

bottien	'bordje' (uit bod + ien)
pattien	'paadje' (uit pad + ien)

Bij bepaalde verkleinwoorden lijkt het dus alsof *-tien* op het grondwoord volgt. Het gaat eigenlijk om *-ien*, maar de korte voorafgaande klinker moet niet als lang worden opgevat en daarom wordt een dubbele **t** gespeld.

Bij een lange klinker is geen dubbele *t* nodig, natuurlijk:

graotien 'graadje'
(uit **graod** + **ien**)

De *d* valt gewoon weg als aan **-te** of aan **-ien** een medeklinker voorafgaat, d.w.z. vlak vóór de plaats van de *d* van het grondwoord:

vremte 'vreemdheid, vreemde'
(uit **vremd** + **te**)
ronte 'rondte' (uit **rond** + **te**)
rontien 'rondje' (uit **rond** + **ien**)
aentien 'eindje' (uit **aende** + **ien**)
hontien 'hondje' (uit **hond** + **ien**)
naaltien 'naaldje' (uit **naalde** + **ien**)

4.6. De verbindings -n in samenstellingen

'Pannenkoek' of 'pannekoek'? Welke woorden krijgen wél, en welke géén tussen-*n*? Door de veranderingen in de spelling van het Nederlands is er wat dat betreft ook twijfel bij sommigen die in het Stellingwerfs schrijven. Maar dat is in het geheel niet nodig. Verreweg de meeste Stellingwerfse woorden krijgen geen *n* als tussenklank. Eenvoudigweg omdat die niet wordt gezegd en dus geen deel uitmaakt van de taal. We schrijven in dit geval zoals we zeggen: **kiepehokke** 'kippenhok', **pannekoeke** 'pannenkoek'.

De regel luidt dus: *Schrijf de tussen-n in het Stellingwerfs niet, tenzij je die in die taal zegt.*

Let op: De tussen-*n* wordt soms ge-

zegd - maar lang niet altijd - als het eerste deel van de samenstelling uitdrukt uit welke stof iets bestaat. In zulke woorden - dus met uitgesproken tussen-*n* - ligt de klemtoon vaak op het tweede woorddeel. Voorbeelden zijn **riezenbri'j** 'rijstebrij', **melkenbri'j** 'pap van melk', **iekenlaene** 'eikenlaan', **wilgenpolle** 'wilgenstruik'.

4.7. De vormen van het verkleinwoord

Hoe zien de verkleinwoorden er in het Stellingwerfs uit? Er is nogal wat variatie. De regels laten zich, aan de hand van voorbeelden, als volgt beschrijven:

Na gewone medeklinkers volgt -ien. Als dat om de regel van de open of gesloten lettergreep nodig is, treedt een extra medeklinker op:

kop - koppien	'kop-kopje'
scheppe -	'schep-
scheppien	'schepje'
blaf - blaffien	'blaf-blafje'
stove - stofien	'stoof-stoofje'
toefte - toefien	'toef-toefje'
gat - gattien	'gat-gaatje'
boot - botien	'boot-bootje'
katte - kattien	'kat-katje'
kas - kassien	'kas-kasje'
huus - husien	'huis-huisje'
jasse - jassien	'jas - jasje'
keerze - keersien	'kaars-kaarsje'
baand - baantien	'band-bandje'
woord -	'woord-
woortien	'woordje'
bak - bakkien	'bak-bakje'
toeke - toekien	'tak-takje'

barg - bargien	'berg-bergje'
oge - ogien	'oog-oogje'
knecht -	'knecht-
knechien	knechtje'
vracht - vrachien	'vracht-vrachtje'

Opm. 1. Een slot-*e* en een slot-*t* die eventueel zelf nog wordt gevolgd door een -*e*, tellen kennelijk niet mee, vgl. *toefte*, *knecht*, *vracht* en hun verkleinwoorden.

Opm. 2. Omdat de eerste lettergreep van woorden als *ogien* 'oogje', *husien* 'huisje', *botien* 'bootje' open is (lees dus *o* + *gien*, *hu* + *sien*, *bo* + *tien*), schrijven we **ogien**, **husien**, **botien** enz. Hier wordt een bekende regel uit het Nederlands toegepast: één enkel klinkerteken in open lettergreep.

Opm. 3. In alle gevallen wordt de medeklinker vlak voor -*ien* stemloos: we zeggen en schrijven dus *keersien* naast *keerze*, *stofien* naast *stove* enz.

De uitgang -egien treedt echter op als na b of d een stomme e, dus de 'schwa' volgt en géén andere medeklinker voorafgaat. De vorm -egien treedt bovendien altijd op na korte klinker + n, l, r of m en soms na korte klinker gevolgd door ng.

Voorbeelden:

slabbe-	'slab-
slabbegien	slabbetje'
vodde-voddegien	'vod-vodje'
karre-karregien	'kar-karretje'
hol-hollegien	'hol-holletje'
bolle-bollegien	'brood-broodje'
koeme-	'kom-
koemegien	kommetje'

dam-dammegien	'dam-dammetje'
kamme-	'kam-
kammegien	kammetje'
man-mannegien	'man-mannetje'
kanne-kannegien	'kan-kannetje'
tange-tangegien	'tang-tangetje'
tonge-tongegien	'tong-tongetje'

Opm. 1. De laatste beide voorbeelden kennen ook andere vormen naast zich: **tangien**, **taangien** en **tankien** 'tangetje' en zo ook **tongien** en **toongien** 'tongetje'. Woorden met **ng** dus hebben vaak meer dan één verkleinwoordvorm. Een opvallend voorbeeld is het woord **ring**, met z'n verkleinvormen **rinkien**, **ringegien**, **ringien** en **reengien**.

Opm. 2. De *oe* in **koeme** 'kom' geldt hier kennelijk als een korte klinker, die in **doeme** 'duim' meestal als een lange: het verkleinwoord is nl. **doempien**, al is **doemegien** niet echt uitgesloten. Ook woorden met *ie* en *uu* geven soms meerdere mogelijkheden doordat die klinkers al dan niet als kort gelden, vgl. **biele** 'bijl' met daarnaast zowel het verkleinwoord **bielegien** als **bieltien**. 'bijltje'.

Na een klinker of tweeklank treedt de uitgang -gien op.

Voorbeelden:

slee-slegien	'slee-sleetje'
blauw-	'blauw-
blauwgien	blauwtje'
kroje-	'kruiwagen,
krooigien	kruiwagentje'
kni'je-kni'jgien	'knie-knietje'

Opm. Omdat de eerste lettergreep

open is, schrijven we **slegien** 'sleetje' e.d. Hier passen we dus de bekende regel uit het Nederlands toe: één klinkerteken in open lettergreep.

De uitgang -tien treedt op na l, r, n als die niet worden voorafgegaan door een korte, volle klinker.

Voorbeelden:

maol-maoltien	'maal-maaltje'
schaole-	'schaal-
schaoltien	schaaltje'
stiekel-stiekeltien	'stekel-stekeltje'
wekker-	'wekker-
wekkertien	wekkertje'
bore-boortien	'boor-boortje'
bien-bientien	'been-beentje'
haene-haentien	'haan-haantje'
deken-	'deken-
dekentien	dekentje'
laeken -	'laken-
laekentien	lakentje'

De uitgang -pien treedt op na m als die niet direkt wordt voorafgegaan door een volle, korte klinker.

Voorbeelden:

raem-raempien	'raam-raampje'
boom-	'boom-
boompien	boompje'
naeme-naempien	'naam-naampje'
helm-helmpien	'helm-helmpje'
bessem-	'bezem-
bessempien	bezempje'

Opm. Oostelijk komt na -em ook -**tien** voor, vgl. **bojemtien** 'bodempe', **bessemtien** 'bezempje', en zo ook komt **helmtien** voor naast **helmpien**.

Deze woorden op -*tien* worden ook wel geschreven.

4.8. Vormen van het meervoud

De vorming van het meervoud komt in de meeste opzichten overeen met die in het Nederlands. Belangrijke verschillen zijn:

-**er** in plaats van '-eren', vgl. **kien-**
der 'kinderen', **kalver** 'kalveren'

-**nen** na klinkers: **koe-koenen** 'koe-koeien', **schoe-schoenen** 'schoen-schoenen', **zee-zenen** 'zee-zeeën'

Verder is er een voorkeur voor -s bij veel woorden op -**ing(e)**: **verko-**
pings 'verkopingen', **betaelings** 'betalingen'. De -en is bij zulke woorden in veel gevallen ook mogelijk.

4.9. De volgorde van werkwoorden

Hoewel het hier niet om 'vormen' gaat in de gebruikelijke zin, is een enkele tip op z'n plaats.

In het algemeen gezegd is de volgorde in de bijzin en aan het eind van de hoofdzin tegengesteld aan die in het Nederlands.

Dus zoals in de volgende zinnen:

1) in bijzinnen:

Ze zeden dat hi'j me niet zien het.
'Ze zeiden dat hij me niet heeft gezien'

We zeden dat ze dat niet doen mossen

'We zeiden dat ze dat niet moesten doen'

2) aan het eind van hoofdzinnen:

Dat hij' niet doen mocht.

'Dat had je niet mogen doen'

Zol hij' dat wel vragen willen?

'Zou hij dat wel willen vragen?'

Met name bij *horen* en *zien* treedt echter een tegengesteld verschijnsel op, zoals in:

Hi'j miende dat hi'j me heurd had zingen.

waarnaast ook de gewone volgorde mogelijk is:

Hi'j miende dat hi'j me zingen heurd had

'Hij meende dat hij me had horen zingen'

Hi'j docht dat ze me zien had fiet-sen

waarnaast ook gewoon mogelijk is:

Hi'j docht dat ze me fiet-sen zien had

'Hij dacht dat ze me had zien fietsen'

Ze had me heurd zingen

'Ze had me horen zingen'

waarnaast ook mogelijk is:

Ze had me zingen heurd

Er zijn andere belangrijke verschijnselen m.b.t. de werkwoordvolgorde en de zinsbouw in het algemeen, maar die gaan het bestek van dit boekje te buiten.

4. 10. De vormen van het werkwoord

De vormen van het werkwoord zijn

niet altijd even gemakkelijk. Eerst volgen hierna de belangrijkste regels voor de uitgangen van de persoonsvormen, en ook de vormen van de deelwoorden. Daarna worden 'rijtjes' met alle vormen van een aantal werkwoorden gegeven. Tot slot volgen de hoofdvormen van alle onregelmatige werkwoorden (op alfabet).

4.10.1. De regels

DE UITGANGEN ZIJN:

IN DE TEGENWOORDIGE TIJD (t.t.):

bij **IK**: -e of **nul**

(1e persoon t.t. enkelvoud)

Bekijk: **ik biet(e)**, **ik heur(e)**, 'ik bijt', 'ik hoor', maar: ...**omdat ik biete**, ...**heure** (bijzinnen!)

Opm. 1. De vorm met -e is goed, maar je kunt er ook zonder. Oostelijk zegt men nl. zonder -e: *Ik biet d'r in* 'ik bijt erin', maar daarnaast *omda'k d'r in biete*, dus altijd mét -e aan het bijzinseinde. Werkwoorden met **d** of **b** hebben altijd een -e, ook als het werkwoord vooraan in de hoofdzin staat, op zijn 'gewone plaats'. De -e vervalt in de vragende vorm, vgl. *Biet ik?* 'bijt ik?', maar niet na **d** of **b**: *Lude ik?* 'luid ik?' (In de vlotte uitspraak valt de -e dan toch vaak weg, de **d** echter blijft men als *d* uitspreken, men zegt dus geen *t*. Hetzelfde geldt voor **b**: die wordt niet tot *p*.)

Opm. 2. Zie ook de afwijkende combinaties met 'k in par. 4.3.

bij **IE** en **JOW**: **-en**
(2e persoon t.t. enkelvoud)

Bekijk: **ie lopen** 'jij loopt', **ie warken** 'jij werkt'; **jow lopen** 'u loopt', **jow warken** 'u werkt'. In het geval van **ie** zijn de omgekeerde vormen **loop ie**, **wark ie**, maar bij **jow**: **lopen jow**, **warken jow**.

Opm. 1. Als de volgorde andersom is, valt **-en** dus af bij gebruik van **ie**, bij **jow** blijft de **-en** aanwezig. Bij werkwoorden als **staon** 'staan', **gaon** 'gaan' valt alleen de **n** af. (Heel af en toe ziet men dan een verbindings-*r* geschreven, zoals in **gao-r-ie**, deze is echter niet 'verplicht'.)
Opm. 2. Zie ook de afwijkende combinaties met **j** in par. 4.3.

bij **HI'J**, **ZI'J**, **ET**: **-t**
(3e persoon t.t. enkelvoud)

Bekijk: **hi'j warkt** 'hij werkt', **zi'j fietst** 'zij fietst', **et regent** 'het regent', **hi'j lopt** 'hij loopt'. In de omgekeerde volgorde verandert er niets: **warkt hi'j**, **fietst zi'j**, **lopt hi'j**.

Opm. 1. In het zuidwesten van het gebied, voornamelijk ten zuiden van de *Lende*, treedt in een aantal onregelmatige werkwoorden geen slot-t op. Zulke werkwoorden hebben in de 3e pers. tegenwoordige tijd enkelvoud een afwijkende klinker. In het algemeen geschreven Stellingwerfs treedt deze afwisselende klinker op samen met de slot-t.
Opm. 2. Na **d** en **b** in regelmatige werkwoorden treedt **-et** op, vgl.: **hudet** 'hoedt', **schrobbet** 'schrobt'.

Dat gebeurt niet in werkwoorden als *belanen* 'belanden', *branen* 'branden', *vermoren* 'vermoorden'. Die werkwoorden hebben immers geen *d*.

bij **WI'J**: **-en**
(1e persoon t.t. meervoud)

Bekijk: **we zeggen** 'we zeggen', **we nemen** 'we nemen'; de omgekeerde volgorde levert geen bijzonderheden op: **zeggen we**, **nemen we**.

Opm. Zie ook de afwijkende combinaties met **we** in par. 4.3.

bij **JIM**: **-en**
(2e persoon t.t. meervoud)

Bekijk: **jim zeggen** 'jullie zeggen', **jim numen** 'jullie noemen', en de omgekeerde volgorde: **zeggen jim**, **numen jim**.

Opm. Zie ook de afwijkende combinaties met **jim** in par. 4.3.

bij **ZI'J**: **-en**
(3e persoon t.t. meervoud)

Bekijk: **ze bruken** 'zij gebruiken', **ze lopen** 'zij lopen', met daarnaast **bruken ze**, **lopen ze**.

IN DE VERLEDEN TIJD (v.t.):

bij **IK**: **-te**, **-de**, **-ede** of **nul**
(1e persoon v.t. enkelvoud)

Bekijk: **ik fietste** 'ik fietste', **ik leerde** 'ik leerde' (vormen van regelmatig zwakke werkwoorden) en **ik beet** (zonder **-e**, nl. bij zogeheten

sterke werkwoorden). Bij de omgekeerde volgorde treedt niets bijzonders op: **fietste ik, leerde ik, beet ik.**

Regel: Regelmatige werkwoorden krijgen altijd -te of -de, net zoals in het Nederlands. In plaats van -de kan ook de vorm -ede optreden, maar alleen na b (verplicht) en d (kan, maar niet verplicht) (vgl. dus krabbede 'krabde', ludede 'luidde' of luudde). Sterke werkwoorden krijgen geen uitgang (zie echter opm. 2).

Opm. 1. Zie ook de afwijkende combinaties met 'k in par. 4.3.

Opm. 2. In enkele dorpen gebruiken sommige sprekers in de verleden tijd van het sterke werkwoord een slot-e, met name na **d**. In de schrijftaal ziet men die slot-e slechts heel zelden.

Opm. 3. Anders dan in het Nederlands komen er geen twee *d*'s in werkwoorden als *belanen* 'belanden', *branen* 'branden'. De stam en de volle vorm van deze werkwoorden bevatten immers geen *d*. We schrijven dus **braande** 'brandde', **belaande** 'belandde'. Zo ook krijgt een werkwoord als *vermoren* 'vermoorden' geen twee *d*'s in de verleden tijd. We schrijven dus **vermoorde**.

bij **IE, JOW**: **-ten, -den of -en**
(2e persoon v.t. enkelvoud)

Bekijk: **ie fietsten** 'jij fietste', **ie leerden** 'jij leerde' (vormen van regelmatige, zogeheten zwakke werkwoorden) en **ie beten**. Bij de omgekeerde volgorde treedt de slot-n niet op: **fietste ie** 'fietste jij',

leerde ie 'leerde jij'; bij de sterke werkwoorden treedt **-en** in z'n geheel niet op, vgl. **beet ie** 'beet jij'.

Bij **jow** daarentegen treedt **-ten, -den** op en blijft de **-en** in alle gevallen bewaard, vgl. **jow fietsten** 'u fietste', **jow beten** 'u beet' en daarnaast **fietsten jow, beten jow**.

Regel: Regelmatige werkwoorden krijgen altijd -ten of -den, net zoals in het Nederlands. Bij sterke werkwoorden volgt -en op de stam. Maar bij ie verdwijnt de slot-n in de omgekeerde volgorde; bij sterke werkwoorden treedt dan de -en in z'n geheel niet op (maar zie opm. 2)

Opm. 1. De uitgang **-ede** gebruik je in **ie luudden** 'jij luidde' e.d. niet. Soms wordt hij gebruikt in de omgekeerde volgorde: **ludede ie**; dan wordt toch meestal **luudde ie** geschreven. Vormen als **ie krabbeden** 'jij krabde' en **krabbede ie** 'krabde jij', dus met **-ede** na **b**, komen echter regelmatig voor.

Opm. 2. De **d** in gevallen als **streed ie** 'streed je', **beud ie** 'bood je' wordt meestal *niet* als *t* gezegd maar als *d*; bij enkele sprekers treedt zelfs een slot **-e** op.

Opm. 3. Voor werkwoorden als **belanen** 'belanden', **branen** 'branden' en **vermoren** 'vermoorden' geldt hetzelfde als hetgeen bij de eerste persoon aangegeven is. De v.t.-vormen krijgen één *d*.

bij **HI'J, ZI'J, ET**: **-te, -de, -ede of nul**
(3e persoon v.t. enkelvoud)

Bekijk: **hi'j/zi'j/et fietste** 'hij/zij/het fietste', **hi'j/zi'j/et leerde** 'hij/

zij/het leerde', **hi'j/zi'j/et ludede/luudde** 'hij/zij/het luidde', **hi'j/zi'j/et krabbede/krabde** 'hij/zij/het krabde', **et regende** 'het regende', **hi'j/zi'j/et beet** 'hij/zij/het beet', met daarnaast **fietste hi'j/zi'j/et** 'fietste hij', **ludede/luudde hi'j/zi'j/et** 'luidde hij/zij/het', **beet hi'j/zi'j/et** 'beet hij/zij/het'.

Regel: Regelmatige werkwoorden krijgen altijd -te of -de, net zoals in het Nederlands. Na d, b treedt -de of -ede op, na b verplicht, na d niet verplicht. Bij sterke werkwoorden treedt geen uitgang op (maar zie opm. 1)

Opm. 1. In enkele dorpen gebruiken sommige sprekers in de verleden tijd van het sterke werkwoord een slot-*e*, met name na **d**. Die mag ook in de schrijftaal worden gebruikt, maar dat gebeurt zelden.

Opm. 2. Voor werkwoorden als **belanen** 'belanden', **branen** 'branden' en **vermoren** 'vermoorden' geldt hetzelfde als hetgeen bij de eerste persoon aangegeven is. De v.t.-vormen hebben maar één *d*.

bij **WI'J, JIM, ZI'J: -ten, -den of -en**

(1e, 2e en 3e persoon v.t. meervoud)

Bekijk: **wi'j/jim/zi'j fietsten** 'wij/jullie/zij fietsten', **wi'j/jim/zi'j woonden** 'wij/jullie/zij woonden', **wi'j/jim/zi'j luudden** 'wij/jullie/zij luiden', **wi'j/jim/zi'j beten** 'wij/jullie/zij beten'.

In de omgekeerde volgorde verandert er niets, vgl. **fietsten wi'j** 'fietsten wij', **woonden jim** 'woon-

den jullie', **beten zi'j** 'beten zij'.

Regel: Regelmatige werkwoorden krijgen altijd -ten of -den, net zoals in het Nederlands. Bij sterke werkwoorden volgt -en op de stam.

Opm. 1. Voor werkwoorden als **belanen** 'belanden', **branen** 'branden' en **vermoren** 'vermoorden' geldt hetzelfde als wat bij de eerste persoon enkelvoud aangegeven is. In de verleden tijd wordt dus één *d* geschreven.

Opm. 2. Soms komt na *b* toch **-eden** voor: **ie/wi'j/jim/zi'j krabbeden**.

Opm. 3. Zie voor **wi'j** en **jim** ook de afwijkende combinaties met **we** en **j'm** in par. 4.3.

DE GEBIEDENDE WIJS

Bekijk de volgende vormen: **Loop disse keer mar naor schoele!** 'loop deze keer maar naar school', **Zeur toch niet zo!** 'zeur toch niet zo', **Biede mar een keer!** 'bid maar een keer', **Hebbe et lef es!** 'heb het lef eens!'

Regel: In de gebiedende wijs treedt geen uitgang op, behalve na b en d, dan gebruik je -e.

HET VOLTOOID DEELWOORD

Bekijk de volgende vormen: **Zi'j het fietst** 'zij heeft gefietst', **Ze is d'r an wend** 'zij is eraan gewend', **Ze het de klokke luded** 'zij heeft de klok geluid', **Zi'j het et straotien schrobbed** 'zij heeft het straatje geschrobd', **De hond het me beten** 'de hond heeft me gebeten'.

Regel: de vorming van het voltooid deelwoord gaat als in het Nederlands (dus ook bij sterke werkwoorden als *bieten* 'bijten'), **maar: gewordt niet voorgevoegd, en bij de zwakke werkwoorden volgt na d, b de uitgangsvorm -ed**

Opm. Werkwoorden als **belanen** 'belanden', **branen** 'branden' en **vermoren** 'vermoorden' krijgen in de deelwoordvorm een slot-**d**, omdat men bij 'langer maken' een *d* hoort. Ze krijgen natuurlijk niet *-ed* als uitgangsvorm, omdat ze zelf geen *d* bevatten. Vgl. **Waor is hi'j beland?** 'waar is hij beland?'; onjuist zou zijn: ...*belaanded*.

HET TEGENWOORDIG DEELWOORD

Deze vorm laat heel vaak **-de** zien: **Hi'j komt lopende** 'hij komt lopend', **Goelende kwam ze thuus** 'huilend kwam ze thuis', **Et kind gong zingende vot** 'het kind ging zingend weg'.

Regel: Het tegenwoordig deelwoord wordt gevormd door het volle werkwoord gevolgd door -de

Opm. In bijzondere gevallen verschijnt de slot-*e* niet, nl. als het verband van bepaalde woordgroepen dat kennelijk vraagt, vgl. **een zingend maegien** 'een zingend meisje'.

4.10.2. De rijtjes van een aantal werkwoorden

Er zijn nogal wat werkwoorden die zodanig onregelmatig zijn dat hele

rijtjes een uitkomst kunnen bieden. De volgende opsomming kan echter niet uitputtend zijn. Die taak is voorbehouden aan de t.z.t. uit te geven delen van de Stellingwerfse grammatika. Verkorte vormen zoals die behandeld zijn in par. 4.3. worden hierna niet nog eens gegeven.

Eerst volgt hier een rijtje van een regelmatig werkwoord (**praoten** 'praten'), dan een rijtje van een gewoon sterk werkwoord (**blieven** 'blijven'), en dan volgen de rijtjes van een serie erg onregelmatige werkwoorden.

praoten	blieven
tegenw., verl. tijd	tegenw., verl. tijd
ik:	
praot(e), praotte	blieve/blief, bleef
ie, jow:	
praoten, praotten	blieven, bleven
hi'j:	
praot/paotte	blift, bleef
wi'j/jim/zi'j:	
praoten, praotten	blieven, bleven

tegenwoordig deelwoord:	
is praotende	is blievende

voltooid deelwoord:	
het praot	is bleven

gebiedende wijs:	
praot	blief

doen	gaon
tegenw., verl. tijd	tegenw., verl. tijd
ik:	
doe, dee	gao, gong

ie/jow:
doen, deden   gaon, gongen
hi'j/zi'j/et:
dot, dee   gaot, gongen
wi'j/jim/zi'j:
doen, deden   gaon, gongen

tegenwoordig deelwoord:
is doende   is gaonde

voltooid deelwoord:
het daon   is gaon

gebiedende wijs
doe   gao

hebben   **kopen**
tegenw., verl. tijd   tegenw.,
verl. tijd

ik:
heb(be), had(de)   koop/kope,
                             kocht(e)

ie/jow:
hebben, hadden   kopen, kochten
hi'j/zi'j/et:
het, had(de)   kocht, kocht(e)
wi'j/jim/zi'j
hebben/hadden   kopen/kochten

tegenwoordig deelwoord:
is hebbende   is kopende

voltooid deelwoord:
het had   het kocht

gebiedende wijs:
hebbe, heb   koop

kunnen   **wodden**
tegenw., verl. tijd   tegenw.,
verl. tijd
ik:
kan, kon   wor(re), wodde

ie/jow:
kun*, konnen   wo'n*, wodden
hi'j/zi'j/et:
kan, kon   wodt, wodde
wi'j/jim/zi'j
kun*, konnen   wo'n*, wodden

tegenwoordig deelwoord:
kunnende   woddende

voltooid deelwoord:
het kund   is wodden

gebiedende wijs:
ontbreekt   wor

*maar in bijzinnen: **kunnen, woden**, vgl. *omdat ie/jow/wi'j/jim/zi'j kunnen, ...wodden*

wezen   **moeten**
tegenw., verl. tijd   tegenw.,
verl. tijd

ik:
bin, was   moet, mos
ie/jow:
bin*, weren   moe'n*, mossen
hi'j/zi'j/et:
is, was   moet, mos
wi'j/jim/zi'j:
bin*, weren   moe'n*, mossen

tegenwoordig deelwoord:
wezende   moetende

voltooid deelwoord:
het west   het moeten

gebiedende wijs:
wees   ontbreekt

*maar in bijzinnen **binnen, moeten**, vgl. *omdat ie/jow/wi'j/jim/zi'j kunnen, ...moeten*.

meugen/maggen	slaon
tegenw., verl. tijd	tegenw., verl. tijd
ik:	
mag, mocht	slao, sleug
ie/jow:	
maggen/meugen, mochten	sleugen
hi'j/zi'j/et:	
mag, mocht	slat, sleug
wi'j/jim/zi'j:	
meugen/maggen, mochten	slaon, sleugen

tegenwoordig deelwoord:	
ontbreekt	slaonde
voltooid deelwoord:	
het mocht	het sleugen
gebiedende wijs:	
ontbreekt	slao

zullen	zien
tegenw., verl. tijd	tegenw., verl. tijd
ik:	
zal, zol	zie, zag
ie/jow:	
zullen, zollen	zien, zaggen
hi'j/zi'j/et:	
zal/zol	zicht, zag
wi'j/jim/zi'j:	
zullen, zollen	zien, zaggen

tegenwoordig deelwoord:	
zullende	ziende
voltooid deelwoord:	
het zuld	het zien

gebiedende wijs:	
ontbreekt	zie

4.10.3. DE HOOFDVORMEN VAN DE STERKE EN ONREGELMATIGE WERKWOORDEN

Van de sterke en onregelmatige werkwoorden worden hierna de hoofdvormen gegeven, en wel als volgt.

Eerst komt het volle werkwoord in het Nederlands. Dat is gemakkelijk voor het zoeken. Na het volle werkwoord komen:

- 1) die vorm in het Stellingwerfs
- 2) de 1e (en 3e) persoon van de verleden tijd enkelvoud
- 3) het meervoud van de verleden tijd, d.i. tevens de vorm van de tweede persoon enkelvoud in de verleden tijd
- 4) het voltooid deelwoord.

Ontbreekt een Nederlandse vorm van het werkwoord dan staat de Stellingwerfse vorm voorop. Als de vormen genoemd onder 3 en 4 gelijk zijn, dan worden ze in maar één vermelding genoemd. Je verkrijgt de tegenwoordige tijdvormen door die af te leiden van het volle werkwoord. Over de uitgangen in tegenwoordige en verleden tijd is in het voorgaande al voldoende verteld. Voor de verkorte vormen moet hier nogmaals worden gewezen op de opsomming in par. 4.3. Zie ook de gevallen die met * zijn gemerkt in par. 4.10.2.

Let echter op: Bij heel wat werkwoorden wijkt in de 3e persoon enkelvoud (*hi'j/zi'j/et*) de klinker van de stam af van die van het volle

werkwoord. Vormen van de 3e persoon tegenwoordige tijd enkelvoud met die bijzonderheid of een andere opvallende afwijking zijn ook in de lijst opgenomen, direct na de vorm van het volle werkwoord. Als de afwijkende klinker in de schrijftaal heel weinig gebruikt wordt, is ook de vorm met de gewone klinker genoemd. In sommige westelijke en zuidwestelijke dorpen wordt in geval van de genoemde klinkerwisseling de uitgang - t weggelaten. Die vormen zijn hierna niet opgesomd. Ook nogal wat andere bijzondere varianten zijn, hoewel ze in taalkundige zin absoluut niet 'onjuist' zijn, weggelaten. Ze zijn als info voor algemeen gebruik van het Stellingwerfs van geen belang.

barsten - basten - bastte - bastten - basten
bederven - bedarven - bedurf - bedurven
bedriegen - bedriegen - bedreug - bedreugen
beduiden - beduden - bedödt of bedudet - bedudedede/beduudde - beduudden - beduded of bedöd
beginnen - beginnen - begon - begonnen
belijden - belieden - belidt - beleed - beleden
benijden - benieden - beneed - beneden
bergen - baren - burg - burgen
bewegen - bewegen - beweegt, beweegt, bewigt - beweug - beweugen
bezwijken - bezwieken - bezweek - bezweken
bidden - bidden - biddet - biddede of bidde - bidden of beden - bidded of beden
bieden - bieden - bödt - beud - beuden
bijten - bieten - bit - beet - beten
binden - bidden - bint - bun - bidden
blijken - bliken - bleek - bleken
blinken - blinken - blonk - blonken
bloeden - bloeden - blodt/bloedet - bloedede of bloedde - bloeden - bloeded of blod
blijven - blieven - blift - bleef - bleven
braden - braoden - braodet/bradt - braodde/braodede - braodden - braoden
breken - breken - brekt - brak/breuk - brakken/breken - breken
brenghen - brenghen - brocht(e) - brochten - brocht
broeden - bruden - brudet/brödt - bruudde/bruded - bruudden - bruded

buigen - bagen - buugt - beug - beugen
denken - daenken - docht(e) - dochten - docht
dorsen - dösken - döske/döste - dösken/dösten - döst/dösken
doen - doen - dot - dee - deden - daon
dragen - dregen - dreug - dreugen
drieten - drit - dreet - dreten ('schijten')
dringen - dringen - drong - drongen
drinken - drinken - dronk - dronken
drijven - drijven - drift - dreef - drev
duiden - duden - hi'j dödt/dudet - duudde/duded - duudden - duded/död
duiken - duken - deuk - deuken
dunken - donken - mi'j, him, oons donkt - docht(e) (alleen enkelvoud) - docht
durven - durven - durft/dust - dust(e)/durfd - dusten/durfd - durfd of dust
dwingen - dwingen - dwong - dwongen
eten - eten - et - at - atten - eten
gaan - gaon - gaot/giet - gong - gongen - gaon
gelden - gellen - et gelt - gul - gullen
genezen - genezen - geneest/genist /genest - genas/geneesde - genazzen/geneesden - genezen
genieten - genieten - genöt/geniet - geneut - geneuten
geven - geven - geft - gaf - gavven - geven
gieten - gieten - hi'j göt - geut - geuten
glijden - glijden - glidt - glee(d) - gleden
glimmen - glimmen - glom - glommen

gluipen - gloepen - gloept of glopt -
 gloepte - gloepten - gloept
gniezen - gniezen - gnist - gnees -
 gnezen ('licht grijnslachen')
graven - greven - greeft/greft - greuf -
 greuven - greuven/greven
grijpen - griepen - gript - greep -
 grepen
hangen - hangen - hong - hongen
hebben - hebben - het - had(de) -
 hadden - had
helpen - helpen - hulp - hulpen
houden - hollen - hi'j hooit - hul -
 hullen - hullen/hollen
jagen - jaegen - jacht - jaegde/jachte
 - jaegden/jachten - jacht/jaegd
kiezen - kiezen - köst/kiest - keus -
 keuzen
kijken - kieken - kikt - keek - keken
kijven - kieven - kiest/kift - keef -
 keven
klimmen - klimmen - klom - klom-
 men
klinken - klinken - klonk - klonken
knijpen - kniepen - knipt - kneep -
 knepen
komen - kommen - komt/komp -
 kwam - kwammen - kommen
kopen - kopen - kocht - kocht(e) -
 kochten - kocht
kringen - kringen - krong - krongen
 ('trekkende bewegingen maken een
 bep. kant op')
krijgen - krieggen - krigt - kreeg -
 kregen
krimpen - krimpen - kromp - krom-
 pen
kruipen - kroepen - kropt - kreup -
 kreupen
kunnen - kunnen - kan - kon - kon-
 nen - kund
laden - laeden - hi'j laedet - laedde/
 laedede - laedden - laeden/laeded
laten - laoten - lat - leut - leuten -

laoten
leggen - leggen - legt/leit - legde -
 legd
lezen - lezen - lest - leesde/las - lees-
 den/lazzen - leesd/lezen
liegen - liegen - liegt - leug - leugen
liggen - liggen - lag - laggen - legen
lijden - lieden - lidt - leed (zelden:
 lee) - leden
lijken - lieken - leek - leken
lopen - lopen - lopt - leup - leupen -
 lopen
luiden - luden - lödt/ludet - luudde/
 ludede - luudden - luded of löd
melken - melken - mulk - mulken
mengen - mingen - mong - mingen
merken - merken - murk/markte -
 murken - murken/markt
meten - meten - met - mat/meette -
 matten/meetten - meten
miegen - miegen - migt - meeg - me-
 gen ('urineren van dieren, grof in-
 dien van mensen')
mijden - mieden - midt/miedet -
 miedde/miedede/meed - miedden/
 meden - meden
moeten - moeten - mos - mossen -
 moeten
mogen - meugen/maggen - mag -
 moch - mochten - mocht
nemen - nemen - nermt - nam/neum -
 nammen/neumen - neumen
onderwijzen - onderwiezen - onder-
 wiest/onderwist - onderwees - on-
 derwezen
ontginnen - ontginnen - ontgon -
 ontgonnen
ontraden - ontraoden - ontradt - ont-
 raodde/ontraodede/ontreud - ont-
 raodden - ontraoden
prijzen - priezen - prees - prezen
raden - raoden - radt - raodde/
 raodede/reud - raodden - raoden
rijden - rieden - ridt - ree(d) - reden

rijgen - riegen - riegt - reeg - regen
rijzen - riezen - rees - rezen
roepen - roepen - ropt - reup - reu-
 pen
ruiken - roeken - rokt - reuk - reu-
 ken
scheiden - scheiden - scheidet -
 scheidde/scheidede - scheidden -
 scheiden
schelden - schellen - schul - schul-
 len
schenken - schinken - schonk -
 schonken
schieten - schieten - schöt - scheut -
 scheuten
schijnen - schienen - scheen - sche-
 nen
schijten - schieten - schit - scheet -
 scheten
schillen - schellen - schelde/schul -
 schelden/schullen - scheld of schul-
 len
schrijven - schrieven - schrift -
 schreef - schreven
schrikken - schrikken - schrok -
 schrokken
schroeven - schroeven - schroft -
 schreuf/schroefde - schreuve/schroefde
 schroefden - schreuve/schroefde
schuiven - schoeven - schoft -
 scheuf - scheuve
slaan - slaan - slat - sleug - sleugen
slapen - slaopen - slapt - sleup -
 sleupen - slaopen
slijpen - sliepen - sleep - slepen
slijten - slieten - slit - sleet - sleten
slinken - slinken - slonk - slonken
sluipen - sloepen - slopt - sleup/
 sloepte - sleupen/sloepten - sleupen/
 sloept
sluiten - sluten - slöt - sleut - sleuten
smelten - smulten - smultte - smult-
 ten - smulten
smijten - smieten - smit - smee -

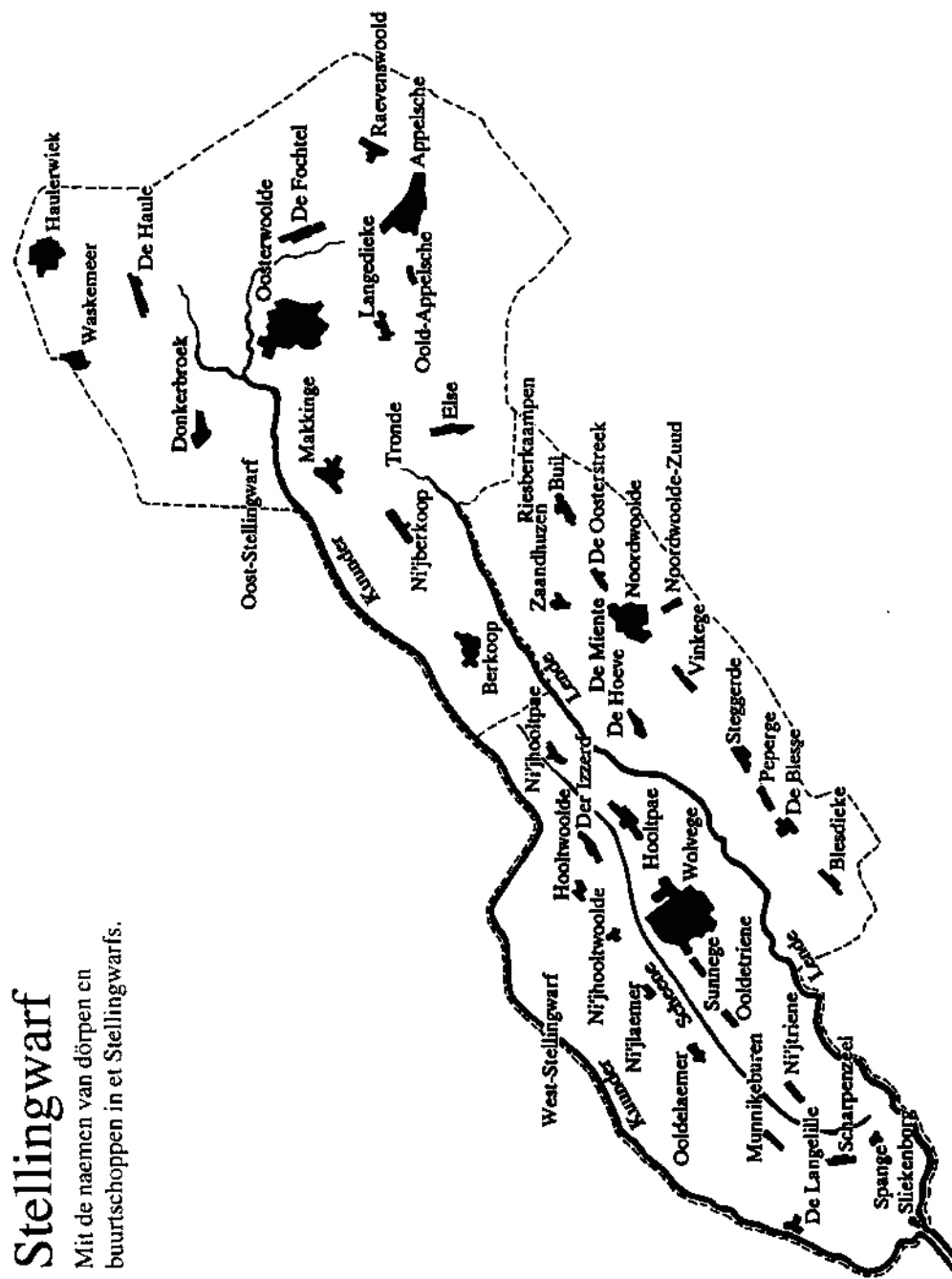
smeten
snijden - snieden - snidt - snee(d) -
 sneden
snuiten - snuten - snuut/snöt - sneut/
 snuutte - sneuten/snuutten - sneuten
 /snuut
snuiven - snoeven - snoft - sneuf -
 sneuve
spijten - spieten - spiet - speet - spe-
 ten
spinnen - spinnen - spun - spinnen
splijten - splieten - spleet - spleten
spreken - spreken - sprekt - sprak -
 sprakken/spreken - spreken
springen - springen - sprong -
 sprongen
staan - staan - staot/stiet - ston -
 stonnen - staan
steken - stikken - stak/steuk - stak-
 ken/steuken - steuken
stelen - stelen - stal/steul - steulen
sterven - starven - sturf - sturven
stijgen - stiegen - stiegt of stigt -
 steeg - stegen
stinken - stinken - stonk - stonken
stoten - stoten/stotten - stoot/stot -
 stootte/stotte - stootten/stotten - sto-
 ten/stot
strijden - strieden - stridt - streed -
 streden
strijken - strieken - strikt - streek -
 streken
stuiven - stoeven - stoft - steuf -
 steuve
treffen - treffen - trof - troffen
trekken - trekken - trok - trokken
vallen - valen - vul - vullen - valen
vangen - vangen - vong - vongen
vechten - vechten - vocht - vochten
verdwijnen - verdwienen - ver-
 dween - verdwenen
vergeten - vergeten - verget - vergat
 - vergatten - vergeten
verliezen - verliezen - verlost/ver-

liest - verleur - verleuren
verwijten - verwieten - verweet -
 verweten
vinden - vienen - vint - vun - vinnen
vlechten - vlechten - vlocht - vloch-
 ten
vliegen - vliegen - vligt - vleug -
 vleugen
vouwen - volen - voelde - voelden -
 volen
vragen - vraagen - vraagt - vreug -
 vreugen - vraagd
vreten - vreten - vret - vrat - vratten -
 vreten
vriezen - vriezen - vröst - vreur -
 vreuren
wassen - wasken - wusk/waskte -
 wusken/waskten - wusken/wasken/
 waskt ('reinigen')
wassen - wassen - waste - wasten -
 wassen ('groeien')
wegen - wegen - weegt/wegt - weug -
 weugen
wenken - winken - wonk - wonken
weten - weten - wet - wus - wussen -
 weten
wezen - wezen - is - was - weren -
 west
wijken - wieken - week - weken
wijten - wieten - weet - weten
wijzen - wiezen - wist - wees/weus -
 wezen
willen - willen - wol - wollen - wild
winden - wienen - wint - wun - wun-
 nen

winnen - winnen - wun - wunnen
worden - wodden - wodt - wodde -
 wodden
wrijven - wrieven - wrift - wreef -
 wreven
wringen - wringen - wrong - wron-
 gen
zeggen - zeggen - zee - zeden - zegd
zenden - alleen in: (*'t Is*) *verzinnen*
 'verzonden'
zien - zien - zicht - zag - zaggen -
 zien
zingen - zingen - zong - zongen
zinken - zinken - zonk - zonken
zitten - zitten - zat - zatten - zeten
zoeken - zuken - zocht - zocht/
 zochte - zochten - zocht
zuigen - zoegen - zagt - zeug - zeu-
 gen
zuipen - zoepen - zopt - zeup - zeu-
 pen
zullen - zullen - zal - zol - zollen -
 zuld
zwellen - zwollen - zwölde - zwöl-
 den - zwöld/(op)zwollen
zwemmen - zwemmen - zwom -
 zwommen
zwerven - zwarven - zwurf - zwur-
 ven
zweten - zwieten - zwiette - zwietten
 - zwiet of zwieten
zwijgen - zwiegen - zwiegt/zwigt -
 zweeg - zwegen

Stellingwarf

Mit de naemen van dörpen en
buurtschoppen in et Stellingwarfs.

AANTEKENINGEN

INHOUD

1.	Vooraf	5
2.	Zó gaan we aan het werk	7
3.	De schrijftekens en hun klanken	7
3.1	De tekens voor de klinkers en tweeklanken	7
3.2	De tekens voor de medeklinkers	16
4.	Bijzondere vormen	21
4.1	Het persoonlijk voornaamwoord	21
4.2	Het wederkerend voornaamwoord	23
4.3	Moeilijke verbindingen	24
4.4	Het woorddeel -inge of -ige	27
4.5	De woorddelen -te en -tien na d	27
4.6	De verbindings-n in samenstellingen	28
4.7	De vormen van het verkleinwoord	28
4.8	Vormen van het meervoud	30
4.9	De volgorde van werkwoorden	30
4.10.	De vormen van het werkwoord	31
4.10.1	De regels	31
4.10.2	De rijtjes van een aantal werkwoorden	35
4.10.3	De hoofdvormen van de sterke en onregelmatige werkwoorden	37
	'Stellingwarf à la carte' (streeknamen)	43

Dit boekje geeft een overzicht van de gebruikelijke spelling van het Stellingwerfs en een aantal vormen die bij het schrijven soms moeilijk lijken. Het voorziet in de vraag naar een Nederlandstalige uitgave van het spelling- en vormgedeelte in het 'kursusboek Stellingwarfs'.

De samensteller is als streektaalfunktionaris werkzaam bij de Stichting Stellingwarver Schrieversronte, Instituut veur Stellingwarver taal en kultuur in Berkoop/Oldeberkoop.